

Anders Hommelstad Lundanes

Nicholas J. Spykman: Oppdemmingens opphavsmann?

En historisk analyse av sammenhengen mellom geopolitiske argumenter og den amerikanske oppdemmingspolitikken i kjølvannet etter Andre verdenskrig.

Masteroppgave i statsvitenskap

Veileder: Torbjørn L. Knutsen

Juni 2022

Anders Hommelstad Lundanes

Nicholas J. Spykman: Oppdemmingens opphavsmann?

En historisk analyse av sammenhengen mellom geopolitiske argumenter og den amerikanske oppdemmingspolitikken i kjølvannet etter Andre verdenskrig.

Masteroppgave i statsvitenskap
Veileder: Torbjørn L. Knutsen
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

SAMMENDRAG

Da Andre verdenskrig endte, og verdensordenen på nytt skulle etableres, stod USA ved et veiskille. De kunne trekke seg tilbake og fungere som en regional hegemon i «the New World», slik de tidligere hadde gjort, eller de kunne involvere seg i verdenspolitikken og maktbalansen på det eurasiske kontinentet. George F. Kennan, som på nært hold hadde observert Sovjetunionens ekspanderende atferd, argumenterte for at statene langs de kystliggende områdene i Europa, spesielt, men også Asia, stod i fare for å havne under kommunistisk kontroll. Gjennom «The Long Telegram» og artikkel «X», opprinnelig «The Sources of Soviet Conduct», legger Kennan de første stenene i en ny strategi for USA: oppdemming. Dette markerte en endring i den amerikanske sikkerhetspolitiske orienteringen. I denne oppgaven søker jeg å identifisere oppdemmingspolitikken grunnidé. Min hypotese er at denne hviler på et geopolitisk resonnement. Videre er en annen hypotese at denne geopolitiske grunnideen først og fremst stammer fra én geopolitisk tenker: Nicholas J. Spykman. Da det er Kennan som var hovedpersonen bak oppdemmingspolitikken, vil jeg i denne oppgaven ta i bruk historisk analyse, for å kunne finne tidligere sitater og tekster av Kennan, som bærer preg av geopolitiske antakelser. Disse sitatene vil analyseres, og til slutt støtte begge hypotesene: At Kennans oppdemmingspolitikk sannsynligvis er formet av geopolitiske antakelser, og at denne formingen først og fremst er gjort av Spykman.

ABSTRACT

When World War II ended and a world order was to be re-established, the United States stood at a crossroads. They could retreat and function as a regional hegemon in "the New World", as they had previously done, or they could get involved in world politics and the balance of power on the Eurasian continent. George F. Kennan, who had closely observed the expanding behavior of the Soviet Union, argued that the states along the rimlands of Europe, in particular, but also in Asia, were in danger of falling under communist control. In "The Long Telegram" and article "X", originally named "The Sources of Soviet Conduct", Kennan laid the first stones in a new strategy for the United States: containment. This marked a change in the US security policy orientation. In this thesis, I seek to identify the basic idea of the policy of containment. My hypothesis is that this is based on geopolitical reasoning. Furthermore, another hypothesis is that this geopolitical idea originated primarily from one geopolitical thinker: Nicholas J. Spykman. As it is Kennan who was the main person behind the policy of containment, I will in this thesis conduct a historical analysis of Kennan in order to understand his ideas behind the policy. In this work, I will use previous quotes and texts by Kennan and consider if they are shaped by geopolitical assumptions. These quotations will be analyzed, and finally support both hypotheses: That Kennan's containment policy probably is shaped by geopolitical assumptions; and that this shaping primarily was made by Spykman.

FORORD

Trondheim! For en tid jeg har hatt med deg. Fra Nardo til Studentersamfunnet, og tilbake på nattestid, gående i regnet. Langt. Fra Møllenberg til sentrum, og tilbake, men først på jakt etter nattmat. Også langt. Fra Solsiden til Dragvoll: 12-ern. Fryktelig langt. Fra sentrum til Byåsen, for praksis og én og annen naturopplevelse. Også ganske langt. Og fra sentrum til Dødens Dal, passe langt når treninger er plassert i rush-tiden. Men ellers er byen liten, og i enhver krok klarer man å finne fantastiske mennesker, som til sammen gjør denne byen til Norges beste studentby. Og et sted kan aldri være bedre enn folka som er der. Så for at Trondheim skulle bli så bra, som det har vært, og for at jeg nå står her etter fem år med en fullført master; det krever en takk:

Først og fremst må jeg takke min fantastiske veileder, Torbjørn, som i tykt og tynt, i rolige og i de mest stressende perioder, har sørget for stødig veiledning, akkompagnert med dype og interessante samtaler.

Videre vil jeg takke alle medstudenter, som jeg har delt uendelig mange morsomme opplevelser med.

Men i enhver folkemasse finnes en elite: Kollokviegruppa gjennom fem år, tusen takk for alle de morsomme, dype, interne og spreke samtalene som har holdt oss gående, selv i de mørkeste stunder. Og spesielt takk til deg Jakob, som har måttet sitte ved siden av meg på lesesalen det siste året, og til enhver tid gitt gode råd med din sterke evne til ro.

Tusen takk til kollektivet gjennom fire fine år: Fra Nardo til Møllenberg, hver dag var en lek i deres selskap.

Takk til familie og venner, som jeg ikke kunne fungert uten.

Og til slutt takk til deg, Sara, som holdt ut, selv da den korte kjøreturen mellom oss plutselig ble så altfor lang da landegrensens verdi fikk ny oppstandelse under Covid-19. De lange, ensomme kveldene var verdt hvert eneste øyeblikk, da vi på nytt kunne ses og med det starte et nytt kapittel som samboere.

FIGURER OG TABELLER

Figur 1 Mackinders verden.....	18
Figur 2 World-Island.....	20
Figur 3 Landmassenes relative populasjon.....	20
Figur 4 Verdens dyrkede mark.....	21
Figur 5 Befolknings tetthet.....	22
Figur 6 Spykmans verden.....	23
Figur 7 Omringningen av den vestlige hemisfæren.....	24
Figur 8 Verdenskart med allianser 1962.....	39
Tabell 1 USAs aktive militærmakt i perioden 1947-1953.....	38
Tabell 2 Sentrale prinsipper for Spykman og Kennan.....	52
Tabell 3 Hva som skaper makt- og krigspotensial.....	54
Tabell 4 Hva USA bør gjøre ut ifra deres geografiske situasjon.....	55

INNHALDSFORTEGNELSE

Sammendrag	v
Abstract	v
Forord	vii
Figurer og tabeller	viii
1.0 Innledning	1
1.1 Litteraturgjennomgang	4
1.2 Oppgavens hypoteser	8
1.3 Metode.....	9
2.0 Geopolitisk teori	13
2.1 Hva er geopolitikk?	13
2.1.1 Den tyske tradisjonen: Ratzel, Kjellén og Haushofer	14
2.1.2 Den angloamerikanske tradisjonen: Mahan og Mackinder	16
2.2 Nicholas J. Spykman	21
2.2.1 Spymans geopolitiske verden: Rimland-teorien	21
2.2.2 USAs geografiske situasjon	23
2.2.3 Konkluderende betraktninger om Spykman og hans bidrag	27
3.0 Oppgavens objekt: USAs sikkerhetspolitiske orientering i kjølvannet etter Andre verdenskrig	29
3.1 Trumans opprinnelige sikkerhetspolitiske orientering	29
3.2 På vei mot en ny sikkerhetspolitisk orientering: Kennans motstand	30
3.2.1 George F. Kennan: Hvem var han?	30
3.2.2 Kennans bakgrunn for oppdemmingspolitikken	32
3.2.3 «The Long Telegram» og Artikkel «X».....	33
3.3 Den nye sikkerhetspolitiske orienteringen: oppdemming	35
3.3.1 Oppdemming som strategi	35
3.3.2 Den amerikanske oppdemmingspolitikken	35
3.3.3 Oppdemming som geopolitikk	40
4.0 Analyse og diskusjon: Kennan, Spykman og Mackinder	41
4.1 USAs geografiske situasjon: trusselen Eurasia	41
4.2 Kennans svar på Walter Lippmanns kritikk.....	44
4.3 Kennans verktøy for å balansere Eurasia.....	46
4.4 Hvorfor ikke Mackinder?	48
5.0 Videre diskusjon: Spykman og Kennan	51
5.1 Kennans oppdemmingspolitikk sammenlignet med Spykman	51
5.2 Kritisk diskusjon av Spymans påvirkning på den amerikanske oppdemmingspolitikken	56
5.3 Avsluttende betraktninger om Kennans tanker om Russland etter Sovjetunionens fall.....	57
6.0 Konklusjon	61
6.1 Profesjonsfaglig relevans: lektor samfunnsfag.....	62
7.0 Referanseliste	63

1.0 INNLEDNING

Da Andre verdenskrig var over, forestilte den amerikanske befolkningen seg en ny epoke der de allierte seierherrene kunne lande på en ny og fredelig verdensorden som USA kun trengte å delta delvis i. George F. Kennan, en diplomat som jobbet ved den russiske ambassaden, satt derimot urolig med sterke bekymringer for fremtiden. På nært hold hadde han observert Stalins stadige søken etter makt, og den kommunistiske totalitære regimets konsekvenser for mennesker og kultur. Der president Truman, og en stor del av Washington, ønsket et fruktbart samarbeid med Sovjetunionen, og håpet på en fredelig og liberal verden, visste Kennan at det amerikanske håpet neppe kunne la seg forene med Sovjetunionens forestilling om at kapitalismen var roten til alt ondt. En konfrontasjon var uunngåelig, mente Kennan. Men håpet hans var at denne skulle være av den fredelige sorten, med «measures short of war».

Etter å ha fremmet sine synspunkter i det som ble kjent som «The Long Telegram» en februarkveld i 1946, ble Kennan hentet inn til Washington for å bidra i utformingen av det som skulle bli en ny politikk i møte med Sovjetunionen. Denne skulle søke å demme opp for dets ekspanderende atferd. I en artikkel med navnet «The Sources of Soviet Conduct», formulerte Kennan (1951 [1947]) grunnlaget for det som skulle bli kjent som oppdemmingsstrategien [containment]:

Soviet pressure against the free institutions of the western world is something that can be contained by the adroit and vigilant application of counter-force at a series of constantly shifting geographical and political points, corresponding to the shifts and maneuvers of Soviet policy.

Denne endringen i sikkerhetspolitisk orientering markerer et skifte i amerikansk sikkerhetspolitikk. Hvor fikk Kennan ideen sin fra? I forskningslitteraturen har dette skiftet stort sett blitt analysert enten som et amerikansk svar på en sovjetisk og kommunistisk trussel, eller som amerikansk imperialisme. Selv om store deler av Kennans analyse er basert i kommunismens mulige påvirkning på USAs allierte, har mange av hans argumenter påfallende likhetstrekk med ideer til kjente geopolitikere som Halford Mackinder og Nicholas J. Spykman. Min påstand er at den amerikanske oppdemmingspolitikken hviler på en geopolitisk grunnidé, men at denne grunnideen har fått liten plass i litteraturen om den kalde krigens årsaker. Målet med denne oppgaven er dermed å gi et bidrag til denne litteraturen ved å undersøke oppdemmingspolitikkenes opprinnelse.

Var den amerikanske oppdemmingspolitikken bygget på geopolitiske ideer? Dette er utgangsspørsmålet mitt. Og det finnes en debatt som jeg kan trekke på for finstille spørsmålet

og for å finne begreper og argumenter: En mindre diskusjon om hvilken geopolitisk tenker som har hatt størst innflytelse på utviklingen av oppdemningsdoktrinen. Ut fra denne diskusjonen kan jeg stille et mer konkret forskningsspørsmål om hvilken geopolitisk teori som best samsvarer med oppdemningspolitikken.

Amerikansk geopolitikk har tradisjonelt stammet fra Alfred T. Mahan, men under Andre verdenskrig ga Mackinders tilhengere viktige bidrag til Franklin D. Roosevelts krigsstrategi (Knutsen, 2014). Likevel, etterkrigstiden var preget av en ny kjernefysisk verden der fasiten fra Andre verdenskrig pekte på en ny avgjørende dimensjon til krigføringen: luftmakten. Spørsmålet blir dermed om Mackinder, som baserte seg på landmaktens styrke og det naturlige geografiske forsvaret til «the Heartland», som strekker seg fra Pusztan i Ungarn til Gobiørkenen i Mandsjuria (Knutsen, 2014), kan anses å være like relevant i oppdemningspolitikken utarbeidelse. I denne oppgaven vil jeg argumentere for at Mackinder mister sin relevans, og blir erstattet av sin kritiker og arvtager: Nicholas J. Spykman. Jeg vil derfor undersøke i hvor stor grad det er samsvar mellom de geopolitiske antakelsene som ligger til grunn for oppdemningspolitikken, med Nicholas Spymans geopolitiske argumenter og verdensbilde. Her vil Spymans teori om «the Rimland», altså de kystliggende områdene som grenser til Heartland, sett i sammenheng med George Kennans argumenter om verdens fem produksjonssentre være sentrale. For å undersøke oppdemningsstrategiens opprinnelse vil jeg dermed ta utgangspunkt i en historisk analyse. Dette vil jeg gjøre med bakgrunn i problemstillingen: *Kan Nicholas Spymans geopolitiske argumenter belyse USAs oppdemningspolitikk under den kalde krigen?*

Selv om det var flere beslutningstakere som var viktige for utarbeidelsen av den nye sikkerhetspolitiske orienteringen, var oppdemningspolitikken Kennans grunnidé. George F. Kennan, og hans intenderte oppdemningspolitikk vil derfor være fokus for oppgaven. Videre har hans litterære bidrag vært formidabelt, både i kvalitet og kvantitet, noe som bidro til at jeg måtte begrense meg til noen av hans litterære verk. Valget falt på to primærkilder: «The Long Telegram» og «The Sources of Soviet Conduct» («X»), samt bøkene *American Diplomacy* (1951), hans selvbiografi *Memoirs, 1925-1950* (1968) og *Measures Short of War* (1991), redigert av Giles D. Harlow og George C. Maerz¹. I tillegg til dette har jeg tatt utgangspunkt i biografiene til David Mayers (1990): *George Kennan and the Dilemmas of US Foreign Policy*, og John Lewis Gaddis (2011): *George F. Kennan; An American Life*. Til sammen har disse

---

¹ Da det er Kennan sine ord som er presentert i dette verket, vil denne kilden fra videre kildeføres som (Kennan, 1991).

verkene bidratt til å gi innsikt i hans tanker og ideer bak oppdemningspolitikken, og jeg har i denne oppgaven samlet og analysert flere viktige sitater som kan plassere Kennan i en geopolitisk kontekst. Jeg vil senere i metodekapittelet diskutere valg av primær- og sekundærkilder ytterligere. Selv om disse sitatene viser hans geopolitiske fremstillinger av verden, er det også viktig å presisere at dette kun er et lite utvalg av hans mange sitater, og at han er et langt mer komplekst menneske enn som så. Denne oppgaven er dermed kun et lite bidrag til å forstå hvem Kennan var, og hva som var med på å forme oppdemningspolitikken. For å sitere Nicholas J. Spykman (1944, s. 7)²: «The geopolitician must use his particular kind of knowledge to clarify policy from one point of view in the same way that the lawyer, economist, or sociologist uses his knowledge to help formulate guides to action».

I oppgavens første kapittel vil jeg gjennomføre en litteraturgjennomgang med utgangspunkt i den kalde krigens årsaker, etterfulgt av en videre gjennomgang av de tidlige geopolitiske argumentene til oppdemningspolitikken opprinnelse. Etter dette vil jeg med utgangspunkt i foregående litteratur fremme to hypoteser, som jeg vil bruke som grunnlag for å svare på problemstillingen. Disse hypotesene vil være 1) Geopolitikk hadde en påvirkning på den utformede oppdemningspolitikken i perioden 1945-1953; og 2) Nicholas J. Spykman var den geopolitiske tenkeren som hadde mest innflytelse på oppdemningspolitikken i perioden 1945-1953. Deretter vil jeg gjennomgå oppgavens metode, som vil være historisk analyse.

I oppgavens andre kapittel vil det teoretiske grunnlaget legges for å kunne besvare hypotesene, og spørsmålet om hvor Kennan og de andre amerikanerne har sitt geopolitiske utsyn fra. Denne delen vil skille mellom den tyske tradisjonen, som med sin rettfærdiggjørelse av ekspansjonisme gjorde geopolitikk upopulært blant amerikanerne, og den angloamerikanske tradisjonen, som presenterer geopolitikk som sikkerhetspolitikk. Det er den angloamerikanske tradisjonen som vil være relevant for å besvare hypotesen. Denne vil basere seg på Mahan, som representerer USAs egne tradisjon; Mackinder, som ble relevant for amerikanerne under Andre verdenskrig; og Spykman, som også ble relevant under Andre verdenskrig, men som i tillegg reflekterte over etterkrigstiden, og hvordan en ny orden kunne etableres med fredelige redskaper.

I oppgavens tredje kapittel vil jeg presentere oppgavens objekt: USAs sikkerhetspolitiske orientering i kjølvannet etter andre verdenskrig, nemlig oppdemning som strategi. Den mest

---

² Originalkilde: (Spykman & Nicholl, 1944). Denne vil kildeføres som (Spykman, 1944) da det er hans ord, presentert post mortem av hans assistent Helen R. Nicholl.

relevante tidsperioden, der oppdemmingen som strategi blir implementert, er dermed de første årene etter krigen med Truman som president: 1945-1953. Videre er oppdemming som amerikansk sikkerhetspolitikk Kennans grunnidé. Resten av kapittel to vil derfor brukes til å presentere Kennan, argumentet hans, de to viktige primærkildene «The Long Telegram» og artikkel «X», og hvordan dette kan kobles opp mot geopolitikk. Med andre ord, hypotese én vil besvares i denne delen.

Da Kennan ikke refererer til noen geopolitisk tenker om hvor han har hentet sine ideer om oppdemming fra, kan ikke hypotesene hverken bevises eller bekrefte. Jeg vil derfor i oppgavens fjerde kapittel søke å sannsynliggjøre hypotese to ved å sammenligne Kennan opp mot Mackinder og Spykman. Her vil jeg konkludere med at de geografiske realitetene som Kennan baserer oppdemmingspolitikken på, samsvarer best med Spykmans Rimland-teori, og at en oppdemming basert på Mackinders Heartland-teori med stor sannsynlighet ville medført at Kennan hadde landet på en mer pessimistisk langvarig prediksjon av utfallet av en status quo, som oppdemming søker å vedlikeholde.

I kapittel fem vil jeg derfor fremlegge en mer detaljert presentasjon av Spykman og videre sette dette opp mot Kennans oppdemmingspolitikk for å tydelig svare på oppgavens andre hypotese: om Kennans oppdemmingspolitikk var påvirket av Spykman. Videre vil jeg diskutere disse funnene og presentere dem i lys av dagens situasjon der vi på nytt ser et Russland med en mer totalitær og ekspanderende atferd.

I kapittel seks vil jeg konkludere med å svare på de to hypotesene, der jeg ut ifra mine funn velger å beholde begge, men samtidig med et forbehold om at de kun kan sannsynliggjøres, og ikke bekrefte. Jeg vil dermed i denne oppgaven sannsynliggjøre at geopolitikk hadde en påvirkning på Kennans oppdemmingspolitikk, og at denne påvirkningen først og fremst stammet fra Spykman.

1.1 LITTERATURGJENNOMGANG

Oppgaven vil ta utgangspunkt i to aktuelle debatter. Den første debatten omhandler den kalde krigens årsaker, som i stor grad har vært en debatt mellom tradisjonister, revisjonister og nytradisjonister. Denne debatten har i stor grad omhandlet hvorvidt det var sovjetisk ekspansjonisme eller amerikansk ekspansjonisme i etterkrigstiden som låste verden til én kapitalistisk og én kommunistisk innflytelsessone. Selv om det ikke finnes en felles konsensus

om den kalde krigens årsaker, vil denne oppgaven først og fremst ta utgangspunkt i den amerikanske siden sin fortelling, da det er denne George Kennan forteller. Likevel er det verdt å nevne at geopolitisk teori også kan reflektere revisjonistenes argumenter.³

Tradisjonalistene, som var den dominerende retningen frem til 1960-tallet, hevdet at Sovjetunionen, og deres ekspansjonistiske atferd truet verdensfreden, og fremmet en mulighet for sovjetisk verdensherredømme. USA måtte derfor svare på denne trusselen ved å ta en sterkere rolle i det internasjonale samfunnet, og involvere seg mer i landene som grenset til Sovjetunionen, gjennom det som ble definert som oppdemningspolitikken. Revisjonistene, som dominerte fra 1960-tallet til slutten av 1970-tallet, analyserer derimot den kalde krigens årsaker med bakgrunn i sovjetiske bekymringer knyttet til potensielt amerikansk hegemoni over det europeiske Rimland, og hvordan USA var avhengig av ekspansjon for å skape et økonomisk system som gagnet dem selv (Bottelier, 2011). Fra et russisk ståsted, var etterkrigstiden veldig annerledes enn hva den var for amerikanerne. USA stod igjen med økt absolutt og relativ makt, atombomber til disposisjon, en stor flåte med bombefly, en gigantisk marine, og en industri som produserte langt mer enn noen annen stat. Russland, derimot, stod igjen i militært og industrielt kaos. I 1945 bemannet hæren drøye 2,6 millioner menn, det fantes ingen marine og heller ingen bombefly. I tillegg var det store mangler knyttet til transport og mekaniserte hærenheter. Denne faktiske realiteten kombinert med den sovjetiske frykten for Vesten (Kennan, 1946), gjorde dermed at de måtte kompensere for deres sårbarheter med økt mobilisering og kontroll over Øst-Europa (Knight, 1967).

Etter slutten av 1970-tallet har det derimot ikke vært noen dominerende retning, men heller en videre debatt der både nytradisjonister og postrevisjonister har tatt del med nye nyanser og innspill til de to retningene. Innenfor den postrevisjonistiske retningen fremmet John Lewis Gaddis (1997;2005) et bidrag. Dette argumenterte hverken for en sovjetisk trussel eller amerikansk ekspansjonisme. I stedet var argumentet at de amerikanske utenrikspolitiske planleggerne fryktet kommunistiske maktovertakelser i viktige strategiske områder, og dermed reagerte ved å etablere oppdemningsstrategien for å stoppe kommunismens ekspansjon. Dette med målet om å sørge for status quo (Botellier, 2011). Likevel, selv om Gaddis legger vekt på at det var USA som først og fremst styrte verden mot den kalde krigen, påpeker han at: «It is difficult to see how a strategy of containment could have developed – with the Marshall plan as its centrepiece – had there been nothing to contain» (Gaddis, 1997, s. 38).

---

³ Se Neil Smith (2004) sin bok *American Empire*, for dette.

Argumentene til disse retningene munner ut i en grunnleggende logikk og forståelse av hver sin supermakt, der begge to frykter det samme: At den andre supermakten skulle ta kontroll, fysisk eller ideologisk, over det europeiske Rimland og dermed fremme en eksistensiell trussel for den andre parten. På tross av dette er det likevel én innfallsvinkel som virker å ha fått for liten oppmerksomhet: den geopolitiske. Det er ingen av de aktuelle retningene som bruker geopolitiske briller i analysen av den kalde krigen og dens logikk. Et argument for dette kan være at det ikke finnes en geopolitisk logikk bak fremveksten av den kalde krigen, slik Michael P. Gerace (1991) hevdet. Dessuten var etterkrigstiden preget av at geopolitikken var synonymt med en tysk politikk som legitimerte nazistenes ekspansjonistiske krigføring. Med andre ord var geopolitikk svært upopulært. Samtidig kan dette ha preget ordlyden i utenrikspolitiske argumenter, slik at den faktiske geopolitiske innflytelsen havnet i skyggen. Den kan dermed likevel ha vært med på å forme amerikansk utenrikspolitikk.

I senere tid har det blitt argumentert for at det finnes en geopolitisk bakgrunn til den kalde krigens fremvekst. Øyvind Østerud (2021, s. 47) argumenterer blant annet for at «den tidlige oppdemningsstrategien minnet sterkt om Mackinders tese om at verdens sjøvendte Rimland ikke kunne være trygge hvis det eurasiatiske Heartland var dominert av en enkelt fiendtlig makt». Videre trekker han paralleller mellom Spykmans argumenter for å dominere Rimland og den senere amerikanske kontrollen over viktige knutepunkter i den maritime handelsruten langs Rimland, samt alliansedannelser med viktige øystater fra Storbritannia, over det indiske hav og Sør-Kina-havet til Japan. Likevel påpeker Østerud at det var store uklarheter i oppdemningsstrategien, som førte til en varierende grad av kontinuitet i oppfølgingen.

Det kan dermed sannsynliggjøres at oppdemningspolitikken og dens logikk er utformet gjennom geopolitiske hensyn og analyser, men dette har derimot blitt lite presentert i forskningslitteraturen. Thomas W. Bottelier (2011) prøvde derfor å skape et bredere grunnlag for hvorvidt det finnes en sammenheng mellom geopolitikk og oppdemningspolitikken. Han argumenterte i likhet med Østerud (2021) for at Mackinder var den geopolitiske tenkeren som hadde mest innflytelse på den utformede oppdemningspolitikken. Det er i denne konteksten den andre, dog mindre, debatten har tatt plass. Hvis det så finnes en geopolitisk bakgrunn for oppdemningspolitikken, hvilken geopolitisk tenker har vært inspirasjonskilden? Geoffrey Sloan (1988;2017) og Saul Cohen (2003) argumenterer for at Kennan var motivert av Mackinder. Cohen (2003, s. 69) argumenterer her for at kjernen til konflikten lå i Sovjetunionens ønske om å sikre seg Sentral- og Øst-Europa, og med det sikre et maktgrunnlag for videre kontroll over Heartland. I kapittelet “Geopolitics and the Containment Era” i boken

Geopolitics in United States Strategic Policy, 1890-1987, fremmer Sloan tre mulige forhold mellom geopolitikk og utenrikspolitikken som ble gjennomført under den kalde krigen. Dette var enten 1) et direkte forhold; 2) ikke noe forhold i det hele tatt; eller 3) et indirekte forhold der geopolitikk formet beslutningsprosessen. Han konkluderte med at det siste forholdet var det som var gjeldende, og at det trolig var Mackinder som formet dette (Bottelier, 2011), noe han også påpeker i boken *Geopolitics, Geography and Strategic History* (2017).

Videre er Colin Gray (2012) enig i dette resonnementet, men samtidig mer forsiktig. Han argumenterte her for at Mackinder var viktig og vell forstått i USA på 1940-tallet, og at «it played some role in explaining the need for, as well as intellectually legitimizing, what was adopted by the United States as its grand strategy of containment» (Gray, 2012). Samtidig påpeker Gray (2015) at han, etter å ha studert Spykman nærmere, har blitt mer kritisk til Mackinder sin Heartland-teori, og dens faktiske påvirkning på oppdemming. Knutsen (2014) argumenterer derimot for at alle tre tar feil, og at det ikke finnes en sammenheng mellom Mackinder og Kennan da atomvåpenets inntreden og luftmaktens utvikling endret det geopolitiske bildet slik at Heartland ikke lenger var like uovervinnelig som det var tidligere. I likhet med Knutsen (2014) vil jeg argumentere for at Kennan ikke står i gjeld til Mackinder – det er for store ulikheter mellom dem. I stedet vil jeg fremme en hypotese om at det var Nicholas J. Spykman og hans geopolitiske logikk som ligger nærmest Kennan, og dermed sannsynligvis den som har motivert Kennan til den ferdig utformede oppdemmingspolitikken som USA, mer eller mindre, førte frem til Reagan tok over som president i 1980 (Knutsen, 2014). Denne hypotesen har tidligere fått støtte av Geoffrey Parker (1985), Brian W. Blouet (2005), Francis Sempa (2018) og Colin Gray (2015), som alle forbinder oppdemmingspolitikken til dels med Spykman. Parker (1985, s. 141) refererer i boken *Western Geopolitical Thought* i kapittel ni til en «Spykman-Kennan theses on the necessity for tight containment of the Eurasian-communist world», men samtidig uten en videre utbrodering av hva det faktisk innebar. I stedet viser han til Saul Cohens (1964) avvisning av denne strategien, med argumentet om at oppdemming ikke hadde fungert som strategi. Dette på grunn av dens mislykkede og urealistiske forsøk på å holde en solid maritim linje, der Sovjetunionen i stedet gjentatte ganger klarte å bryte gjennom.

Blouet (2005, s. 6) skriver i sitt første kapittel av boken *Global Geostrategy: Mackinder and the Defence of the West* at selv om Spykman ikke var den opprinnelige forfatteren av oppdemmingspolitikken, da denne tittelen er gitt til George Kennan, «came close, in 1942, to describing the policy of containment that the US did adopt after World War II». Samtidig påpekte han at Spykman bygde sine analyser på Mackinder, og ga dermed også noe av æren av

oppdemningsstrategien til Mackinder. Jeg mener derimot at Spykmans geopolitiske verden har et helt annet premiss for etableringen av maktpotensial, og vil dermed argumentere for at Mackinders indirekte påvirkning på Kennan var svært begrenset. Videre vil jeg basere hypotesen i antagelsen til Gray (2015), som reflekterer over muligheten for at Spykman muligens burde bli ansett som «the father of containment»:

Spykman's Rimland concept, supported and supportable on the Eurasian littoral by flexible circumferential seapower, required some commitment to the balancing of power on-shore beyond the coastline of Eurasia. Uniquely for his time and also for ours, Spykman identified a truly global geopolitical context for American strategy. He is not known publicly as the father of containment, but plausibly he could, and probably should, be (Gray, 2015).

1.2 OPPGAVENS HYPOTESER

Med utgangspunkt i litteraturgrunnlaget kan en argumentere for at den geopolitiske rollen og bakgrunnen for oppdemningspolitikken, som i stor grad definerte den kalde krigens utforming, har blitt noe oversett. Den første hypotesen for denne oppgaven vil derfor være:

- 1) Geopolitikk hadde en påvirkning på den utformede oppdemningspolitikken i perioden 1945-1953.

Videre, der det har blitt argumentert for at det finnes en geopolitisk bakgrunn, har det gjerne vært Mackinder som har blitt kreditert for å stå for påvirkningen. Denne oppgaven argumenterer for at det er for store forskjeller mellom Mackinder og Kennan, og at påvirkningen derfor burde stamme fra en annen geopolitisk tenker. I denne oppgaven vil denne tenkeren argumenteres for å være Nicholas J. Spykman. Selv om Spykman også tidvis har blitt nevnt (Gray, 2015; Sempa, 2018; Østerud, 2021) som en som har påvirket oppdemningspolitikken, har han i langt mindre grad fått en tydelig gjennomgang av hans verk som kan sannsynliggjøre hans bidrag. Den andre hypotesen blir dermed:

- 2) Nicholas J. Spykman var den geopolitiske tenkeren som hadde mest innflytelse på oppdemningspolitikken i perioden 1945-1953.

Ut fra mitt forskningsgrunnlag har ikke Kennan selv referert til hverken Spykman eller Mackinder i sine litterære verk. Hvorvidt han har vært påvirket av en geopolitisk teori vil dermed være en spekulasjon som ikke kan verifiseres. Samtidig kan den sannsynliggjøres. Jeg

vil derfor i denne oppgaven undersøke sannsynligheten for at George Kennan var påvirket av Nicholas J. Spykman i sin utarbeidelse av oppdemningspolitikken.

1.3 METODE

For å undersøke hvorvidt det finnes en sammenheng mellom Spykmans geopolitiske analyser og Kennans oppdemningsstrategi, vil jeg ta i bruk historisk analyse. En historisk analyse er en flerleddet prosess som starter med å danne et spørsmål, en hypotese eller en problemstilling, som er basert i tidligere forskning. Videre må en kartlegge kildematerialet, altså de sporene fra den tiden vi undersøker, som kan gi svar på de spørsmålene vi har stilt oss. I dette tilfellet vil kildematerialet basere seg på skriftlige kilder, skrevet av Spykman og Kennan, samt empirien, hva som faktisk skjedde, i årene disse kildene ble skrevet, samt årene etter. Videre kreves det et spesifikt arbeid med kildene for å få svar på de spørsmålene jeg har stilt (Melve & Ryymin, 2018). Bakgrunnen for dette er et teoretisk arbeid basert i geopolitisk teori, der geopolitiske argumenter og beskrivelser legger et fundament for spørsmålet om hvorvidt verden er tolket og analysert blant beslutningstakerne innenfor amerikansk utenrikspolitikk, derav spesifikt George Kennan, i form av geopolitisk tenkning. I dette arbeidet vil primærkildene være Spykmans bøker *America's Strategy in World Politics* (1970 [1942])⁴, hvor han begrunner amerikansk intervensjonisme, og *The Geography of the Peace* (1944), som ble publisert post mortum av hans assistent Helen R. Nicholl, hvor han presenterer Rimland-teorien. Selv om Spykman også har skrevet en rekke artikler, er det disse to bidragene som først og fremst danner et bilde av hans foretrukne sikkerhetspolitikk i etterkrigstiden.

For å kunne analysere oppdemningspolitikken opprinnelse er det nødvendig å undersøke Kennans ideer og tanker. Kennan etterlot seg en rik arv av bøker, artikler, taler og forelesninger. Dette er mine fremste primærkilder for drøftingen av Kennan: «The Long Telegram» og «The Sources of Soviet Conduct» («X»), samt bøkene *American Diplomacy* (1951), hans selvbiografi *Memoirs, 1925-1950* (1968) og *Measures Short of War* (1991). Av sekundærkilder vil jeg benytte meg av biografiene om Kennan, skrevet av Mayers (1990) og Gaddis (2011). Valget av «The Long Telegram» og «X» baseres i deres betydning for den endrede sikkerhetsorienteringen etter Andre verdenskrig. De markerer et tydelig skille i amerikansk utenrikspolitisk atferd, og sikkerhetspolitikk. De videre verkene er valgt med bakgrunn i å bli

---

⁴ Kildedeføres videre i oppgaven: (Spykman, 1942).

kjent med George F. Kennan, og for å få innsyn i en dypere begrunnelse av oppdemningspolitikken som først ble presentert i «X». Biografiene skrevet av Mayers (1990) og Gaddis (2011) er valgt for å få andre personers perspektiv på Kennan. Videre har de analysert en lang rekke tekster utover de jeg hadde mulighet til å analysere, noe som skaper en bredere innsikt i Kennans arbeid. Blant annet presenterte Mayers (1990, s. 121-122) en rekke geopolitiske begrunnelser for oppdemningen, som Kennan skrev i dokumenter utenfor min tilgang. Til sammen gir disse kildene et grunnlag for å kunne vurdere hans argumenter bak oppdemningspolitikken. Videre i arbeidet med kildene gjennomførte jeg dermed en undersøkelse av hva som lå til grunn for disse tankene og argumentene. Hvor kom disse ideene fra? Hvilke verdensbilder tolket han realiteten ut fra? Det er her geopolitikken og spesielt Spykmands resonnementer blir relevante.

Historien har vist gjentatte ganger, eksemplifisert av Putin og Zelenskiys kamp om sannheten, at historien kan tolkes ulikt og gi ulik mening for ulike individer. En subjektiv vinkling av historien kan gi legitimitet til handlinger som påvirker nåtiden. Nettopp derfor er det viktig at forskning på historien er fundert på bevisstheten om at den objektive sannheten som fantes da historien ble skapt ikke lenger er til stede på samme måte som den en gang var. Fortid er fortid, og våre videre analyser av den, vil dermed kun basere seg på de sporene som finnes fra den tiden vi analyserer (Melve og Ryymin, 2018, s.11). I lys av nyere informasjon om helheten av fortiden, kan vi etablere nye sannheter som de som levde i fortiden kanskje ikke selv kunne se. Ved å analysere fortiden kan vi dermed gjøre oss bevisst på de mønstrene som styrte fortiden, og som kanskje fortsatt styrer oss. Historisk analyse er dermed essensielt ikke bare for å forstå fortiden, men også for at vi skal kunne klare å gripe om nåtiden. Ved å forstå fortidens mønstre kan vi gjenkjenne lignende mønstre i nåtiden, og med det gjøre bedre valg enn det vi gjort sist. Vi kan også lære av fortidens gode beslutninger, og med det bygge våre beslutninger til dagens hendelser rundt fortidens beslutninger og bakgrunnen for dem.

De aktuelle tekstene kan deretter analyseres som beretninger eller levninger. Når en kilde benyttes som en beretning, tar man utgangspunkt i de opplysningene som kilden faktisk formidler. Benytter man kilden som en levning derimot, så bruker man den som en rest av fortiden. Dette gjør man videre for å få innsyn i opphavssituasjonen, og om de målsettinger, virkelighetsoppfatninger og personlighetsstrekkene som opphavspersonen hadde. Med andre ord, man undersøker hvilke forestillinger som lå bak de faktiske ordene som står skrevet (Melve og Ryymin, 2018, s. 37-38). Da det etter Andre verdenskrig var upopulært å bruke geopolitikkens begreper, slik de hadde blitt brukt under den tyske legitimeringen av ekspansjon

og krigføring, kan det være vanskelig å finne tydelige sammenhenger i geopolitisk begrepsbruk mellom Spykman og Kennan dersom man analyserer de som beretninger. Likevel kan det være en sammenheng mellom de grunnleggende virkelighetsoppfatningene til Spykman og Kennan. Det kan altså finnes forestillinger hos Kennan som er sammenfallende med forestillingene til Spykman. Dette kan man videre trekke til Foucault og ideen om at «språk alltid er innlemmet i subjektive relasjoner og diskursive regimer basert på makt og disiplinering» (Melve og Ryymin, 2018, s.39). Selv om begrepets verdi endres, og dermed erstattes med andre, betyr ikke det at forestillingen bak er annerledes. Da det geopolitiske språket etter krigen ble forbundet med nazismen, må vi også ta hensyn til subjektive aspekter ved Kennans fremstilling av sine ideer og tanker.

Videre skiller den tyske historieteoretikeren Jörn Rüsen mellom to nivåer av historisk tolkning: a) arbeidet med å etablere empirisk etterprøvbare fakta ut fra et kildemateriale; og b) arbeidet med å sette de faktaene vi har etablert ut fra kildene, inn i en historisk meningsbærende sammenheng (Melve og Ryymin, 2018, s. 45-46). Med andre ord vil oppgaven søke å danne et empirisk grunnlag for å kunne vurdere en korrelasjon mellom Spykman og Kennan for deretter å undersøke hvilken påvirkning det har hatt på historien.

2.0 GEOPOLITISK TEORI

Der den første debatten denne oppgaven tar for seg omfatter hvorvidt det fantes geopolitiske argumenter bak oppdemningspolitikken, baserer den andre debatten seg på hvilken geopolitisk teori Kennan har som utgangspunkt for sin oppdemningspolitikk. Dette har vært en mindre debatt i forskningsmiljøet, og denne oppgaven søker derfor å være et bidrag til å styrke denne debatten. For å kunne forstå hvilken geopolitisk forståelse Kennan hadde, vil jeg dermed undersøke nærmere hva geopolitikk er, hvor det kommer fra og hvilke teorier som har lagt fundamentet for den geopolitiske debatten rundt oppdemningspolitikken opprinnelse. Deretter vil jeg rette et nærmere fokus på Nicholas J. Spykman, som ut fra min hypotese anses å være den som har hatt den største reelle påvirkningen på etterkrigstidens oppdemningspolitikk, selv om hans bidrag har fått liten oppmerksomhet i forskningslitteraturen.

2.1 HVA ER GEOPOLITIKK?

The primary purpose of any theory is to clarify concepts and ideas that have become, as it were, confused and entangled. Not until terms and concepts have been defined can one hope to make any progress in examining the question clearly and simply and expect the reader to share one's views (Clausewitz, 1976 [1832-1834], s. 132).

Geopolitikk ble i lengre tid etter Andre verdenskrig lite debattert og anvendt i forskningsmiljøet. Mye av dette kan baseres på Clausewitz sitt sitat, nemlig at dens reelle definisjon og innhold var misforstått. Der Haushofer undersøkte hvordan stater fungerer som organismer i en gitt geografi i en sosialdarwinistisk overlevelsarena der de sterkeste overlever på bekostning av de svakere, er geopolitikk innenfor den angloamerikanske tradisjonen et redskap for å analysere sammenhengen mellom geografi og politikk og den videre sikkerhetsutfordringen ulike geografiske situasjoner skaper (Parker, 1985; Gray, 2012; Spykman, 1944, s. 5-7). Der den tyske retningen koblet rom og rase sammen i en videre rettferdiggjørelse av tysk ekspansjon, brukte Mackinder og Spykman geografien for å forstå og utvikle internasjonal politikk. Med andre ord, som William T. R. Fox (1948) skrev: "The god of Space was enthroned beside the god of Race. But geopolitics was more than a form of pagan idolatry; it was also a method of analysis." Da geopolitikken historie er preget av svært kontroversielle bidrag, er det å kunne definere de ulike retningene innenfor geopolitikk essensielt for å kunne forstå og anvende det. Videre må geopolitikk skilles fra politisk geografi. Geopolitikk skiller seg fra dette ved at den søker å studere den internasjonale scenen fra et

romlig og geosentrisk synspunkt, altså helheten. Dette kan også innebære å analysere spesifikke stater og mindre deler av verden, men med målet om å forstå helheten. Politisk geografi derimot, søker å forstå staten og de små delene, og hvordan staten fungerer som et romlig fenomen (Parker, 1985, s. 2).

Jean Gottmann (1952, i Parker, 1985, s. 1) skrev at dersom verden hadde vært blank og rund som en biljardkule, ville det ikke vært noe grunnlag for å ha geopolitikk som fagfelt. Dette er derimot ikke tilfellet da geografis fysiske hindringer og goder er distribuert ujevnt på tvers av nasjoner og dermed skapt en ujevn maktbalanse. Variasjoner i klima, jord, høyde over havet, tilgang på ressurser, vegetasjon og geologi har skapt ulike levetilstander, muligheter for samhandling og staters naturlige forsvar. På samme måte som Poseidon drar kreftene sine fra havet og Thor fra været, avledes dermed statenes grunnleggende makt fra det territoriet de innehar. Geopolitikkens mål er dermed å undersøke sammenhengen mellom geografi og politikk (Parker, 1985, s. 2; Gray, 2012). Likevel anses ikke geografien som deterministisk for den videre politikken. Snarere tvert imot er de i kontinuerlig samspill med hverandre, der politiske beslutninger kan påvirke hvordan geografien oppfattes, samtidig som den fysiske geografien krever at visse politiske beslutninger også blir gjort. Hvordan stater oppfatter hverandres politiske beslutninger er videre ofte en konsekvens av deres felles historie. Geografi, historie og politikk er dermed sammenvevet og analysert innenfor fagdisiplinen geopolitikk (Hochberg & Sloan, 2017).

2.1.1 DEN TYSKE TRADISJONEN: RATZEL, KJELLÉN OG HAUSHOFER

Den tyske politiske geografien har røtter tilbake til Thomas Malthus og hans teori om at konfliktnivået stiger når befolkningsveksten vokser raskere enn matproduksjonen. Der Malthus argumenterte for at dette kunne løses ved å nøytralisere befolkningsveksten, argumenterte den tyske naturalisten Moritz Wagner med en darwinistisk tilnærming der befolkningsveksten er naturlig, og at statsledere derfor ikke bør begrense den, men heller la den utspille seg naturlig. Wagner sin elev, Friedrich Ratzel, videreførte denne ideen og innførte begrepet *lebensraum*, som betyr livsrom. Innenfor *lebensraum* er alle mennesker et produkt av den naturlige verden. De må dermed følge alle naturens lover og regler i kampen for tilværelsen. I denne kampen, hvor befolkningsveksten ikke begrenses, blir det naturlig for mennesket å bevege seg utover sitt opprinnelige område for å dekke grunnleggende behov. Okkupasjon av områder, der den sterkeste får utfolde seg slik den vil, er dermed en naturlig del av verden og livet. Denne

logikken la grunnlaget for den videre naturliggjøringen av statlig ekspansjon, som omhandler det samme fenomenet, bare på systemnivå. Det var den sterkeste statens rett til å ekspandere (Klinke & Bassin, 2018).

Selv om geografi er et element som alltid har måttet være til stede i statslederes strategier og politiske mål, ble ikke begrepet «geopolitikk» en realitet før den svenske geopolitikeren Rudolf Kjellén anvendte begrepet i sine verk. Kjellén, som tok utgangspunkt i Ratzel og hans videre utgangspunkt i tysk politisk geografi, definerte *Geopolitik* som: «the science which conceives of the state as a geographical organism or as a phenomenon in space» (Kjellén, 1914 i Parker, 1985). Dette omhandlet ideen om at stater, i likhet med mennesker, er rasjonelle og adlyder livsløpets grunnleggende lover: fødsel, vekst, utvikling og til slutt dets tilbakegang. Suksess gjennom livsløpet var definert av rom, og rommets evne til å dekke grunnleggende behov. En livskraftig stat med lite rom, var derfor avhengig av ekspansjon for å nå målet om suksess. Kolonisering, sammenslåing og erobring var derfor essensielt for staters suksess, og dermed overlevelse (Parker, 1985, s. 55). Kjellén skilte seg fra Ratzel og den politiske geografien, i det at han gikk vekk fra å analysere den enkelte stat, til å studere systemet. Da Kjellén fryktet den russiske ekspansjonens potensielle påvirkning på hans hjemland Sverige, ønsket Kjellén en sterk makt i *Mitteleuropa*, som kunne balansere den russiske stat. Dette var nødvendig ut ifra livsløpets grunnleggende regler. Russland vokste, og Tyskland, som Kjellén hadde sterkere tilknytning til, hadde ikke stort nok rom til å være den sterke makten i Europa, som Sverige og Europa, ifølge Kjellén, trengte. En slik makt, som Kjellén argumenterte for at burde strekke seg mellom hjørnesteinene Dunkerque, Riga, Hamburg og Baghdad, med Skandinavia som alliert, ville uunngåelig havne i konflikt med Storbritannia. Kjellén manet derfor Tyskland til å utfordre Storbritannias sjømakt, og deres idé om at verdenshavene kun kunne ha én herre (Parker, 1985, s. 55-56).

Etter at Kjellén hadde tatt utgangspunkt i den politiske geografien, og videreført det til en mer helhetlig forståelse i form av geopolitikk, ble veien kort til Haushofer. På 1920-tallet og starten av 1930-tallet var den tyske geopolitikken anerkjent som en vitenskap som tok utgangspunkt i historie, økonomi, politikk og fysikk med et romlig og territorielt perspektiv på verden. Viktige perspektiver innenfor dette omfattet teorier fra Mahan og Mackinder, om hvordan sjømakten var essensiell for å kunne leve som stormakt, og hvordan landmakten, med Øst-Europa som utgangspunkt, hadde potensialet til å ekspandere til sjøen. Likevel ble disse teoriene analysert fra et sosialdarwinistisk synspunkt, der *lebensraum*, og den stadige søken etter å tilfredsstille statens behov av rom, stod sentralt. Samtidig var det også like viktig at

ekspansjonen kunne forsvares ved at det faktisk bidro til statens videre vekst: «The state must always justify the acquisition of yet more *Lebensraum* by demonstrating its ability to use that which it already possesses» (Parker, 1985, s. 58). Selv om Tyskland som stat stod sentralt i den geopolitiske forskningen, var fokuset likevel på helheten, der USA, Latin Amerika og Øst-Asia var viktige elementer. Etter at nazistene kom til makten i 1933, endret dette seg. Geopolitikken skulle nå identifisere seg med det tredje riket. Med andre ord, det helhetlige perspektivet var satt til side for en rettferdiggjørelse av den ariske rasens krav på rom (Parker, 1985, s. 56-57).

2.1.2 DEN ANGLOAMERIKANSKE TRADISJONEN: MAHAN OG MACKINDER

Der den tyske geopolitikken baserte sin analyse av verden på en sosial-darwinistisk teori, anvendte den angloamerikanske tradisjonen geopolittikk som et redskap for å forstå sammenhengen mellom geografi og politikk, og for å kunne planlegge sikkerhetspolitikk basert på dens geografiske faktorer (Spykman, 1944, s. 5-6). Med andre ord, staten var ikke en organisme som var avhengig av livsrom for å overleve, men heller en del av en verden der visse stater søker å vedlikeholde status quo, mens andre søker å ekspandere. Dette ønsket er i stor grad basert i dens geografiske faktorer i samspill med dens teknologiske, økonomiske og politiske utvikling (Spykman, 1944, s. 4). Målet med geopolittikk blir dermed å svare på spørsmålet: “Given a particular geographical situation, what is the best policy to follow to achieve security?” (Spykman, 1944, s. 6). Dette medfører en helt annen utenrikspolitikk enn det den tyske geopolitikken medfører. I stedet for at det skal fremme territorial ekspansjon og gi frykt til andre stater for nettopp dette, fremmer den amerikanske tradisjonen heller fred og stabilitet i verdensordenen, og suverenitet for statene som er en del av denne verdensordenen (Spykman, 1944, s. 6). Samtidig argumenterte Mackinder (2009 [1919], s. 29) for en ny geografisk forståelse av verden da alle områder var blitt oppdaget, og hvor det ikke lenger var mulig å ekspandere uten å havne i konflikt.

Den amerikanske sikkerhetspolitiske orienteringen har tradisjonelt basert seg på en kombinasjon av isolasjonisme og teorier fra Alfred T. Mahan. Mahans viktige bidrag til dette har vært hans teori om hvordan havet er «the great highway», som har vært den største faktoren for utviklingen av staters velstand og styrke, gjennom historien (Parker, 1985, s. 15). Dette fordi både krigføring i form av å kunne lage blokader, samt det å ha fullstendig kontroll over egen handel, var langt mer effektivt og gjennomførbart via havet enn over landet (Fettweis, 2000). Til hvilken grad stater anvender sjømakten avhenger av dens geografiske posisjon, fysiske

adapsjon, territoriets utstrekning, befolkningsstørrelse, befolkningens karakteristikk og myndighetenes karakteristikk (Kennedy, 1988; Parker, 1985, s. 15). Ut ifra dette grunnlaget, argumenterte Mahan for at USA burde realisere sitt geografiske potensial og utvide marinen slik at det kunne bli en sjømakt og kolonial makt på størrelse med Storbritannia (Parker, 1985, s. 16).

Under Andre verdenskrig ble derimot Sir Halford Mackinder den geopolitiske tenkeren med mest relevans for den amerikanske sikkerhetspolitikken. Dette ved at Roosevelt, med bakgrunn i Mackinders teori, prioriterte å angripe Tyskland fremfor Japan da de tok del i krigen (Knutsen, 2014). Selv om Mackinder viste seg relevant under krigen, er hans bidrag til etterkrigstiden mer usikker. Dette på grunn av effekten kjernefysiske våpen og en moderne tredimensjonal krigføring påvirket hans teori om det geografisk uangripelige Heartland. Likevel, da flere geopolitiske forskere argumenterer for at Mackinder hadde en påvirkning på oppdemningspolitikken, vil jeg videre i dette kapittelet fremlegge hans viktige Heartland-teori.

Mackinder, som Haushofer senere utrope som den største geopolitiske tenkeren (Parker, 1985, s. 58), adopterte deler av Mahans geopolitiske verdensbilde, men med noen tydelige justeringer. For det første var ikke lenger sjømakten den viktigste. Ifølge Mackinder hadde de seneste århundrene reflektert en periode der teknologien gjorde sjømakten viktigere enn landmakten. Dersom man heller analyserer historien i et lengre perspektiv, argumenterte Mackinder for at det jevnt over har vært landmakten som har vært det dominerende. Med utgangspunkt i dette, og det faktum at verden hadde gjennomgått en omfattende teknologisk utvikling i løpet av den industrielle revolusjon, så anså Mackinder (2009 [1919]) at landmakten på nytt hadde fått det geopolitiske overtaket. Dette, først og fremst på grunn av jernbanen, som kunne frakte landstyrker og varer effektivt over lange strekninger.

Skulle en landmakt klare å dominere det eurasiske kontinentet, argumenterte Mackinder (2009 [1919]) for at dette ville samle et ressursgrunnlag så stort at Storbritannia, som hadde sitt ressursgrunnlag fundert i en mindre øy, ikke ville ha noen sjanse til å forsvare sin posisjon som sjømakt. De var derfor avhengig av at det til enhver tid ikke samlet seg en stormakt, som var stor nok til å kunne gjøre nettopp dette. Med dette som utgangspunkt etablerte Mackinder Heartland-teorien. Denne baserte seg på ideen om at visse områder har blitt velsignet med en naturlig forsvarsgeografi, mens andre områder er langt mer angripelig. Samtidig er visse geografiske områder mer ressursrike enn andre, og kan med det styrke en stats maktpotensial. Ut ifra dette definerte Mackinder et område han døpte «the Heartland» (først døpt Pivot Area i

1904), som det området med sterkest maktpotensial til å dominere det eurasiske kontinentet. Området, som strekker seg fra pusztaen i Ungarn til Gobiørkenen i Mandsjuria (Knutsen, 2014), er velsignet med sterke naturlige barrierer i alle retninger med unntak av sletteområdet i vest, som dermed blir den naturlige inngangsporten ved krig. I sør og øst har derimot Heartland ørkener og fjellområder, i tillegg til et solid dybdeforsvar som strekker seg over enorme områder, som sørger for at enhver form for landmakt vil ha problemer med å angripe området (figur 1). Sjømakter vil heller ikke kunne nå Heartland på grunn av isen som ligger i nord, og fordi området som ligger mellom havet og Heartland skaper en brannmur mellom sjømakten og landmakten. Dette området ble først navngitt «inner crescent» av Mackinder, men senere definert av Spykman (1944) som «the Rimland». En mulighet for sjømakten er å bruke Svartehavet og Krim-halvøya, vest i Heartland, som utgangspunkt for videre krigføring, men må derfra basere seg på landstyrkene de har tilgjengelig. Med andre ord, Mackinder argumenterte for at Heartland, slik verden og teknologien var i 1904, var uangripelig (Mackinder, 2009 [1919], s. 110-111).

Figur 1: Mackinders verden delt inn i Pivot Area (Heartland), inner crescent (Rimland) og lands of outer or insular crescent (Spykman, 1944, s. 36).

I tillegg til at området var uangripelig, er det også et område, sammen med den arabiske halvøya, som binder sammen de tre kontinentene Europa, Asia og Afrika, som til sammen utgjør området Mackinder definerer som «the World-Island» (figur 2). Dette gjør området til

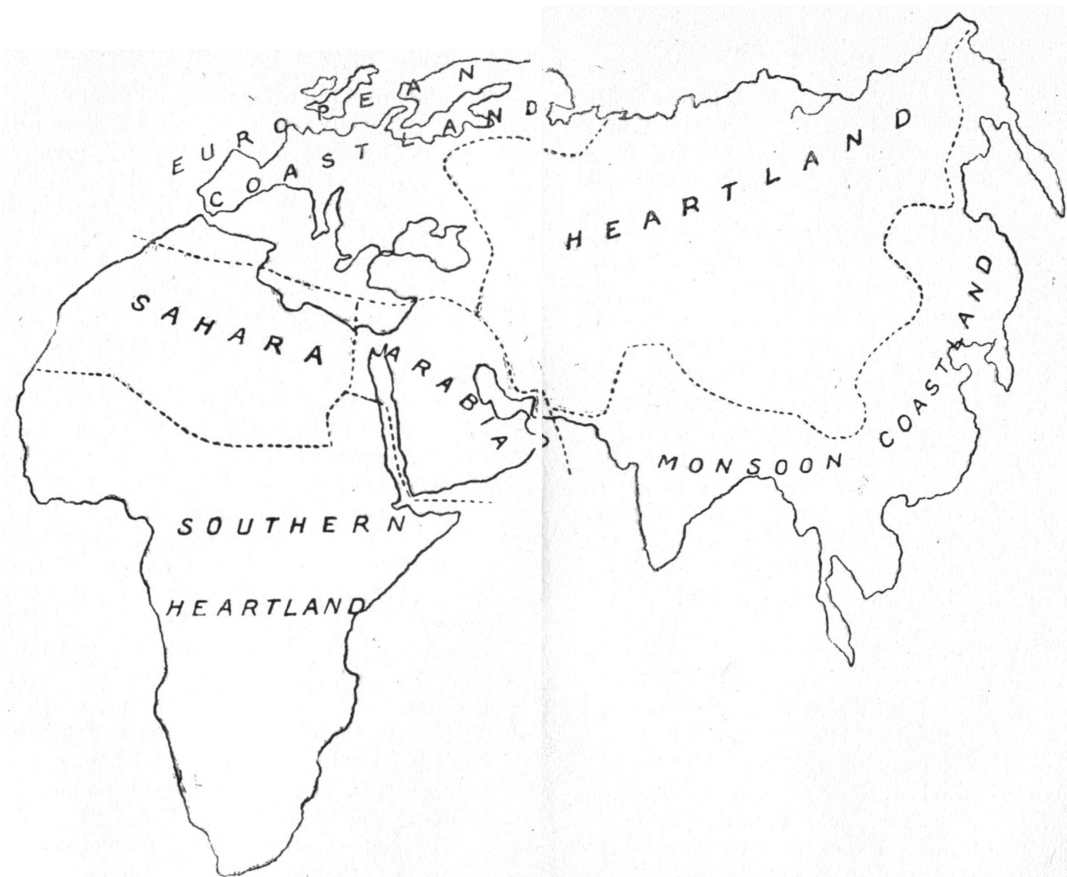

et naturlig knutepunkt for handel, og det gir den en naturlig inngangsport til alle de tre kontinentene for videre ekspansjon. Med andre ord gir kontrollen over Heartland en naturlig kontroll over de andre kontinentene, og kan, ved å samle en sterk nok landmakt, ekspandere utover i alle retninger og ta kontrollen over hele den eurasiske og afrikanske landmassen. Likevel avhenger dette av at landmakten har kontroll over området i Øst-Europa, preget av sine flate sletteområder. Dette området er rikt på ressurser, og anses av Mackinder som maskineriet til Heartland. Samtidig er det også det mest angripelige. Å ha kontrollen over dette området anses derfor som essensielt for den videre kontrollen over Heartland, som igjen kan føre til kontrollen over World-Island (Parker, 1985, s. 21-22). Ved å ha kontroll over World-Island, vil en stat ha et så rikt ressursgrunnlag og et så stort maktpotensial, at øystatene rundt det eurasiske kontinentet, samt statene i the New World, Nord- og Sør-Amerika, ikke vil kunne utfordre den sjømakten den eurasiske landmakten kan skape (se figur 3 for den relative forskjellen mellom øyene). Med utgangspunkt i dette skrev Mackinder (2009 [1919], s. 150):

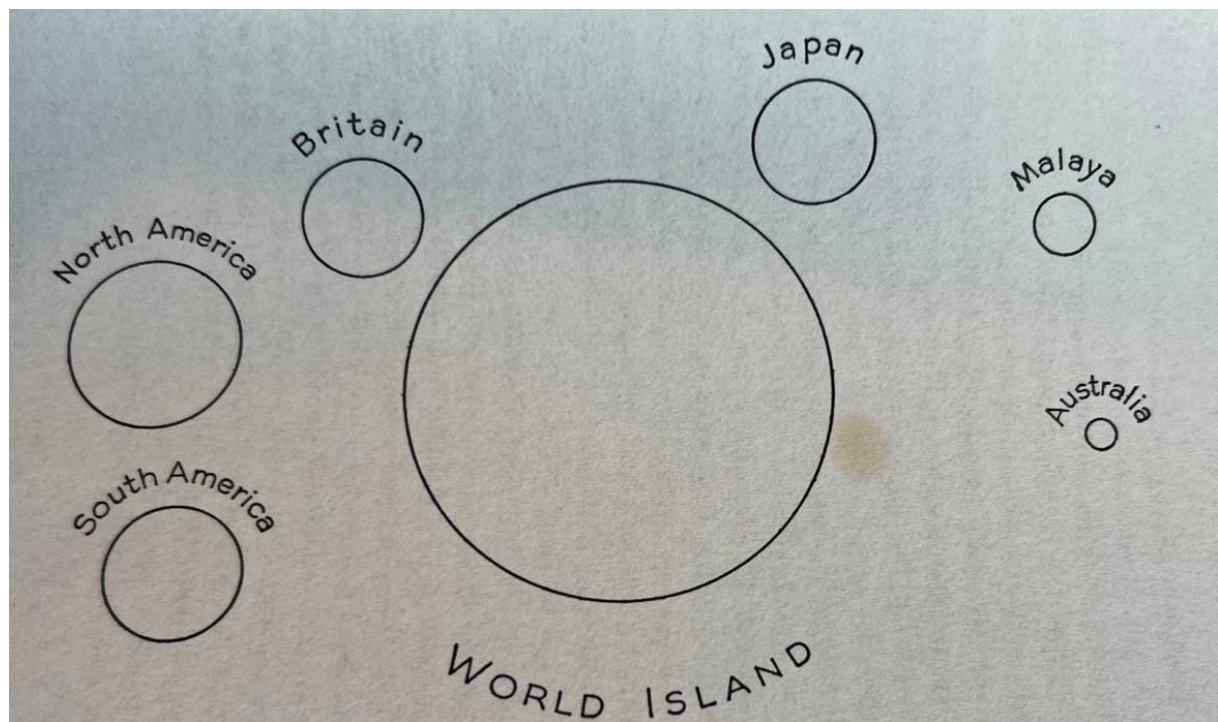
Who rules East Europe commands the Heartland:

Who rules the Heartland commands the World-Island:

Who rules the World-island commands the world.

Figur 2: World-Island delt inn seks naturlige regioner (Mackinder, 2009 [1919], s. 78-79).

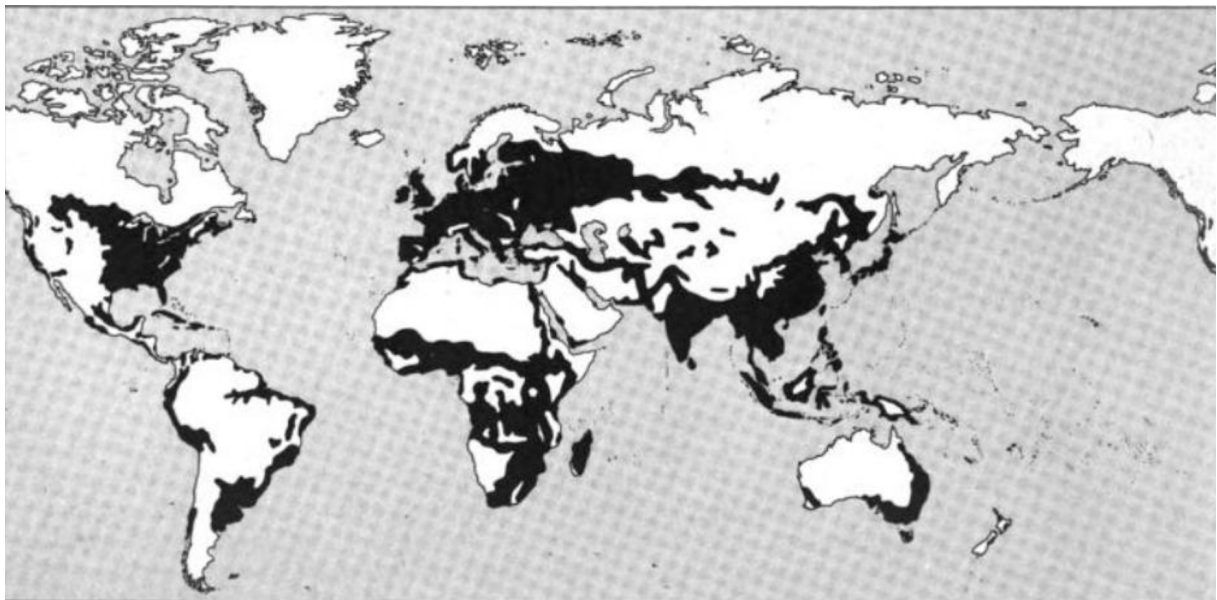

Figur 3: World-Island der sirklene representerer den relative populasjonen til de ulike landmassene (Mackinder, 2009 [1919], s. 69)

2.2 NICHOLAS J. SPYKMAN

2.2.1 SPYKMANS GEOPOLITISKE VERDEN: RIMLAND-TEORIEN

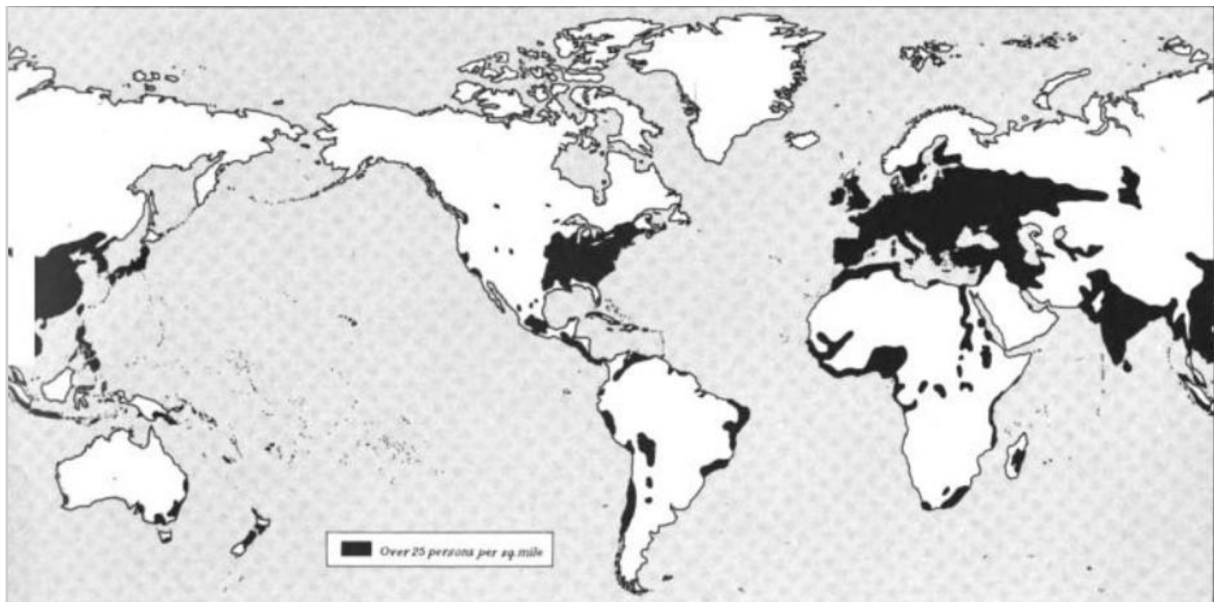
Der Mackinder argumenterer for at kontrollen over Heartland er det som har muligheten til å kontrollere World-Island, og dermed verden, argumenterer Spykman for at det er de kystliggende områdene som omringer Heartland, altså Rimland, som har makten til å kontrollere World-Island. Mackinder bygger sin analyse på verdien av å ha en sentral posisjon på den eurasiske landmassen med muligheten for å danne et effektivt transportsystem med bruk av jernbanen. Videre anså han at de flate steppene som definerer store deler av Heartland, ville øke sitt økonomiske potensial. Spykman kritiserte dette, og antydte at geografiske fakta tilsa at dette ikke ville ha mulighet til å bli en realitet før langt inn i fremtiden. Dessuten er store deler av Heartland uegnet for jordbruk (figur 4). Med andre ord, selv om Heartland hadde et sterkt geografiske forsvar, argumenterte Spykman for at det totale økonomiske og produksjonsmessige potensialet ikke ville være solid nok til å utfordre en makt eller allianse som dominerer Rimland (Spykman, 1944, s. 38-39). Dessuten var ikke lenger det geografiske forsvaret like ugjennomtrengelig med introduksjonen av en tredje dimensjon innenfor krigføring: luftmakt.

Figur 4: Verdens dyrkede mark (Spykman, 1944, s. 39).

Spykman peker i sine analyser på flere ulike geografiske faktorer som er essensielle for utviklingen av makt. Her står klima essensielt, i tillegg til tilgang på kritiske strategiske ressurser. Selv om disse geografiske faktorene er viktige, argumenterer Spykman (1944, s. 29)

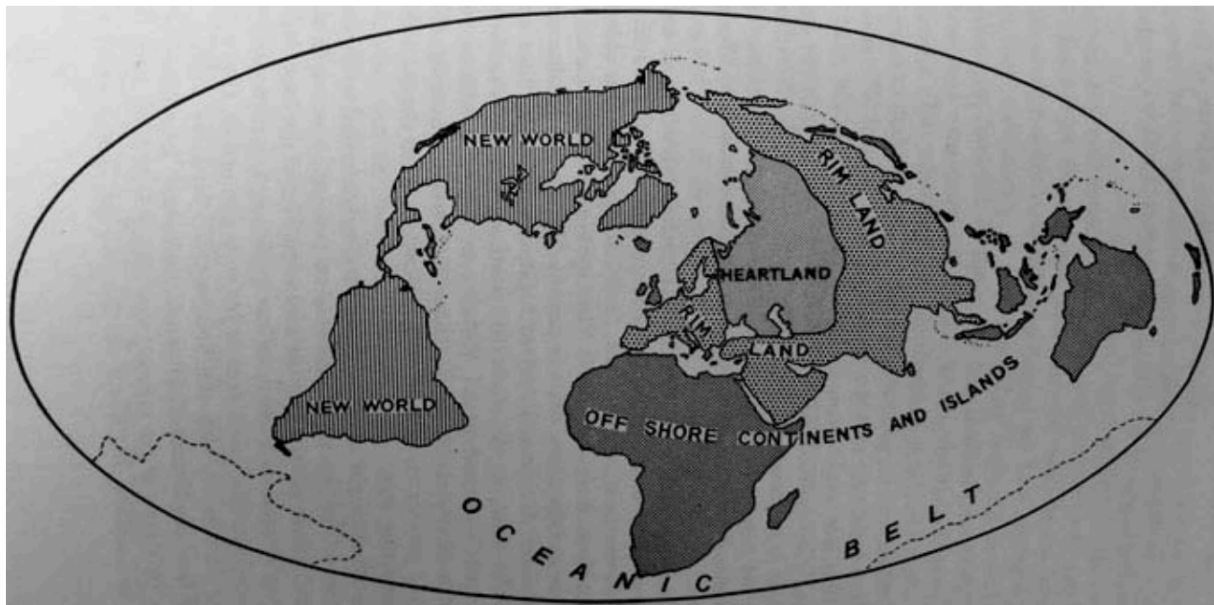
for at den mest avgjørende faktoren for styrken til en stat, er den industrielle produksjonen. I tillegg til at viktige ressurser danner den grunnleggende strukturen, er befolkningstettheten (figur 5) avgjørende for den industrielle produksjonen. Dette er spesielt gjeldende for det østlige Rimland, fra Syria til Mandsjuria, der befolkningen stort sett stod for produksjonen. I Europa og Amerika var det derimot mer maskindrevet produksjon, noe som viser hvordan teknologi skaper en dynamisk relasjon mellom geografi og økonomisk makt. Dette gjør at det også var Europa og Amerika som hadde den sterkeste produksjonen i 1929. Likevel er maktpotensialet som finnes i det asiatiske Rimland, derav spesielt Kina, enormt på grunn av dens befolkningstetthet og totale populasjon. Med samme teknologiske utvikling i Kina som i Vesten, spår Spykman (1942, s. 134 og 469) at Kina til slutt ville kunne bli det viktigste senteret for makt.

Figur 5: Befolkningstetthet (Spykman, 1944, s. 32).

Med utgangspunkt i alle disse geografiske faktorene, landet Spykman på at Rimland-områdene er der de største maktpotensialene finnes (figur 6). Dette legger grunnlaget for å kunne gjennomføre en langsiktig oppdemming. Dette fordi kontrollen over disse områdene medførte at USA kunne stenge den regjerende makten i Heartland fra å nå sjøen, og dermed selv nyte sterkt av de mange ressursene som finnes i området, samt fordelen av å kunne bruke sjømakt til å drive handel. På den måten kunne Sovjetunionen stenges ute fra verdensmarkedet, dersom USA ønsket det. Dette krevde derimot kontrollen over hele Rimland, fysisk eller gjennom en felles allianse. For Spykman er det derfor Rimland-områdene som er essensielle i utviklingen av makt. Både på grunn av sin strategiske posisjon med mulighet for å være en

dominerende aktør innenfor alle de tre dimensjonene av krigføring, samt dens geografiske faktorer som til sammen utgjør et vesentlig maktpotensial. En stat som har fullstendig kontroll over Rimland, vil derfor, ifølge Spykman, kunne styre verdenshandelen, dominere Eurasia med en sterk landmakt, og dominere «the New World» med en sterk sjømakt. Med andre ord, kontrollen over Rimland medfører kontroll over World-Island, og gir videre muligheten til å utvide sjømakten og starte en militær invasjon av New World. Dette resulterer i det videre resonnementet til Spykman (1944, s. 43): “Who controls the Rimland rules Eurasia; who rules Eurasia controls the destinies of the world”.

Figur 6: Kart over Spykmans verden, hentet fra (Cohen, 1964, s. 47).

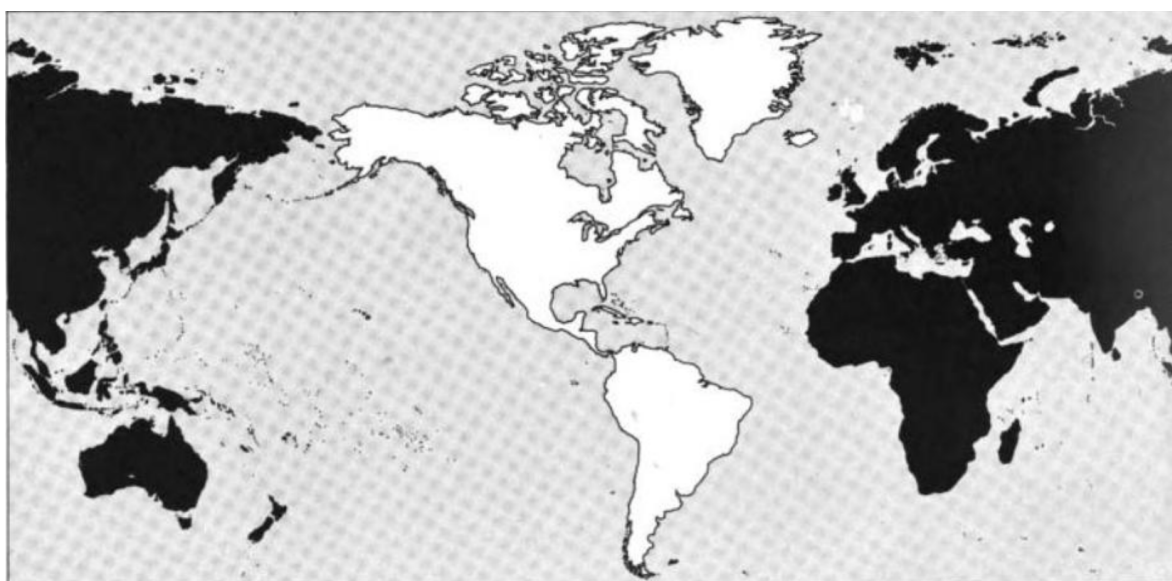
2.2.2 USAS GEOGRAFISKE SITUASJON

Noen år før Kennan uttalte sine bekymringer, hadde allerede Nicholas Spykman delt sine bekymringer rundt USAs isolasjonistiske historie og videre strategi. For Spykman var det åpenbart at USA ikke lenger kunne unngå å ta del i den evige maktbalansen mellom stormaktene i Europa og Asia. Uten USA som stabilisator, argumenterte Spykman for at de ikke kunne garantere at det ikke ble opprettet en regional hegemon i enten Europa eller Sør-Øst-Asia, hvor den største delen av verdens økonomiske og produksjonsmessige potensial finnes, og de viktigste internasjonale beslutningene gjøres. Dette fordi det er der flest mennesker bor på grunn av dets tempererte klima. USA fikk lov til å bygge seg opp til den stormakten den er på grunn av maktbalanse i Europa og fordi ingen asiatiske land var sterke nok til å gjøre noe med USA på det tidspunktet USA ble etablert. De europeiske landene som

absolutt hadde interesse av å ikke la USA vokse seg så store som de ble, og som absolutt ønsket å ta del av de ressursene som fantes i Nord-Amerika, hadde ikke mulighet til å stoppe USA fordi de allerede hadde for mange stater å balansere i Europa. Det å sikre sin egen overlevelse i Europa var viktigere enn å stoppe USA fra å bli en regional hegemon i den vestlige hemisfæren. Dermed var det uunngåelig for USA, med sitt geografiske og økonomiske potensial, å bli en regional hegemon. Dette er nettopp også hvorfor USA, i følge Spykman, må fungere som en balansør i Europa og Sør-Øst-Asia. Så lenge det ikke finnes regionale hegemoner i noen av disse områdene, vil det heller ikke være noen stater som er villige til å utfordre USAs regionale makt i den vestlige hemisfæren. Dette fordi de vil ha nok med å sikre egen overlevelse og i stedet kjempe for regionalt hegemoni enn å virkelig ta del i maktspillet rundt USAs regionale hegemoni i the New World (Spykman, 1944, s. 65-66).

Trusselen mot amerikansk sikkerhet baseres videre på en mulig omringning fra de to største maktpotensialene i verden: europeiske Rimland og asiatiske Rimland (figur 7). Omringning er i utgangspunktet noe alle stater opplever da de til enhver tid vil finne stater rundt seg. Derfor argumenterer Spykman for at fenomenet omringning er avhengig av maktpotensialene til de aktuelle områdene som faktisk omringer staten. Både statens og de omringende landenes størrelse, topografi og tilgang på naturressurser, samt posisjon i de internasjonale forholdene, er de mest avgjørende faktorene for hvorvidt det finnes en trussel for omringning eller ikke. Dersom det viser seg at en stat ikke har de topografiske egenskapene som danner et naturlig forsvar, og samtidig er omringet av stater med sterkere maktpotensial, er grunnlaget for fenomenet omringning, slik Spykman definerer det, til stede.

Figur 7: Omringningen av den vestlige hemisfæren (Spykman, 1944, s. 33).

Spykman (1944, s. 33-34) argumenterer derfor, ut ifra USAs spesifikke geografiske posisjon, at deres utenrikspolitikk burde basere seg på å balansere statene i Rimland for å sørge for at mulighetene for omringning blir minimert. Under Andre verdenskrig nådde denne trusselen sitt klimaks da Japan og Tyskland var allierte. Japan okkuperte, på sitt største, områder fra Mandsjuria, gjennom den mest produktionsrike kystliggende delen av Kina, og sør til Ny-Guinea og Salomonøyene, mens Tyskland okkuperte områder fra Nordkapp til Dakar. Dette fremmet en virkelig trussel for omringning, og hadde det ikke vært for at Russland ble dratt inn i krigen og dermed skapte en ny front mot disse imperiene, er det realistisk å tenke at disse maktsentrene hadde blitt overveldende og gjort det umulig for USA å vedlikeholde sin suverenitet og sikkerhet. Spykman argumenterer derfor videre at det må være USAs mål å sørge for at ingen dominerende stat eller allianse av flere stater får ta kontrollen over de to Rimland-områdene. USAs utenrikspolitikk burde derfor være bestemt ut ifra den til enhver tid aktuelle maktbalansen mellom statene i disse områdene. Videre burde USA ta en aktiv og dominerende rolle for å påvirke denne maktbalansen da to verdenskriger hadde vist at maktene på det eurasiske kontinentet ikke evnet å balansere hverandre riktig. Samtidig var det vanskelig for disse statene å kalkulere maktbalansen, da de var usikre på USAs engasjement i området. Et tydelig amerikansk standpunkt var derfor nødvendig for å sikre at en makt ikke overvurderte sin egen makt, slik Tyskland hadde gjort ved to anledninger (Fox, 1948). Nettopp dette var viktig fordi "Experience has shown that there is more safety in balanced power than in a declaration of good intention" (Spykman, 1942, s.20).

For at USA skal kunne ha en dominerende rolle i verden og som balansør i «the Old World», er hun helt avhengig av sin sjømakt. Hvordan hun fordeler sine styrker over Atlanterhavet og Stillehavet vil dermed til enhver tid også definere hennes muligheter for å utøve utenrikspolitikk. Dette fordi sjøene spiller en helt signifikant rolle i den økonomiske, kulturelle og politiske relasjonen mellom statene i the Old World, og fordi de viktigste kontaktpunktene mellom den østlige og vestlige hemisfæren skjer i form av maritim kommunikasjon (Spykman, 1944, s. 25). Dersom dette gjøres effektivt, argumenterer Gray (2015), i likhet med Spykman, for at USA enklere ville kunne ta kontroll over Rimland enn det ville være for en stat med utgangspunkt i Heartland. Det var en "agility, a mobility enabling political dexterity, about the availability and employment of such seapower that was not easily matched by polities that threatened to control the Eurasian Rimland from a Heartland base" (Gray, 2015). Da det anses enklere for USA å dominere i dette området, burde det dermed også

være et ønske, da det å gi fra seg kontrollen over Rimland ville vært svært lite strategisk med utgangspunkt i Spykmans argumenter.

Selv om sjømakten til USA var dominerende i etterkrigsperioden, argumenterte Spykman for at det uansett ville være essensielt å alliere både Japan og Storbritannia. Dette fordi deres geografiske posisjoner gjør dem til naturlige balansører som sjømakter i Rimland-områdene, samtidig som at de gjør det mulig for USA å være en effektiv sjømakt i deres nærområder. Blant annet hadde Storbritannia fortsatt kontrollen over viktige knutepunkter og sjøruter. Med hennes kontroll over Gibraltar, Suez og Rødehavet kunne hun både kontrollere sjørutene i Nord-Europa rundt de britiske øyene, samt alle inngangs- og utgangsporter til Atlanterhavet. Videre ligger Storbritannia posisjonert mellom det europeiske kontinentet og Atlanterhavet, noe som gjør at hun fungerer som et ledd av USAs dybdeforsvar. Med andre ord, hun er en bufferstat for USA, og hennes sjømakt kan fungere som en barriere for en oversjøisk invasjon av USA fra en annen europeisk stat. På samme måte er USA avhengig av Storbritannias samarbeid for å kunne krige effektivt med sin sjømakt i Europa:

The United States can be effective in military action on the continent only in alliance with British sea power, not against it. The Continent of Europe can engage in distant naval operations only with the consent of Britain, not against her” (Spykman, 1942, s. 98).

Der Storbritannia fungerer som en bufferstat til det europeiske Rimland, fungerer Japan som en bufferstat til det asiatiske Rimland. Spykman argumentert derfor for at USA I etterkrigstiden burde bygge opp Japan slik at det på nytt kunne bidra positivt i maktbalansen av Asia:

“The danger of another Japanese conquest of Asia must be removed, but this does not inevitably mean the complete elimination of the military strength of Japan and the surrender of the Western Pacific to China or Russia” (Spykman, 1942, s. 460)

Uavhengig av kontrollen over Rimland, argumenterer Spykman (1938) for at "the northern Atlantic is today the most desirable body of water on which a state can be located". I motsetning til Mackinder, mente altså Spykman at det var USA, og ikke Russland, som hadde det avgjørende økonomisk og strategiske overtaket ut ifra den geografiske lokasjonen til begge stater (Bordonaro, 2009). Likevel, dersom en annen stat samlet produksjonspotensialet som lå i Rimland med tilgang til det nordlige Atlanterhavet, ville dette utgjøre en massiv trussel for USA (Fox, 1948):

2.2.3 KONKLUDERENDE BETRAKTNINGER OM SPYKMAN OG HANS BIDRAG

Selv om Spykman i perioden etter Andre verdenskrig i liten grad ble nevnt i den store litteraturen om etterkrigstiden og videre amerikansk strategi, har hans intellektuelle tilstedeværelse, ifølge Gray (2015), vært «massive and enduring». Det var Spykman som forklarte den globale geopolitiske konteksten og dens strategiske mening for USA på en måte som amerikanere kunne sette seg inn i og forstå, og det var han som oversatte geografis egenskaper til makt. Der USA hadde kunnet gjemme seg bak Storbritannias stadige balansering av Europa, og med det levde under ideen om at Eurasia var et produkt av *en usynlig hånd* der stater på uforklarlig vis skapte et ekvilibrium av makt, på samme måte som markedskreftene skapte et perfekt forhold mellom tilbud og etterspørsel, beviste Spykman at dette ikke var tilfellet. USAs sikkerhet var avhengig av en perfekt balanse mellom landmaktene i Rimland, men den oppstod ikke naturlig av seg selv. Den var et produkt av kontinuerlig tilsyn, og den krevde i tiden fremover et tilsyn fra USA for at det skulle la seg gjøre. En off-shore-balansering var heller ikke lenger nok. USA måtte også, på grunn av den moderne tredimensjonale krigføringen, ta del i on-shore-balansering av Rimland, for å sikre at ingen stormakt eller allianse fikk nyte av alle de ressursrike områdene (Gray, 2015). Dette kunne mest effektivt gjøres gjennom regionale sikkerhetsallianser, slik NATO ble, der USA spilte en avgjørende rolle som ekstramedlem til de ulike regionale sikkerhetsalliansene (Spykman, 1942, s. 468-470; 1944, s. 4), og gjennom leie av land hvor USA kunne sette opp militærbaser. Disse militærbasene ville være helt avgjørende for USAs sjø- og luftmakt i Rimland, samt deres fysiske tilstedeværelse generelt (Spykman, 1944, s. 58).

Disse sikkerhetsvurderingene argumenterer Dunn (1944, s. x) for at er helt avgjørende å kjenne til dersom man skal ta viktige beslutninger for USAs sikkerhet: «It is difficult to see how a coherent and workable security policy can be arrived at without paying close attention to the analysis and conclusions of Mr. Spykman». Videre er denne analysen bygget på Spykmans (1944, s. 60) hovedargument, nemlig at:

the safety and independence of this country can be preserved only by a foreign policy that will make it impossible for the Eurasian land mass to harbor an overwhelmingly dominant power in Europe and the Far East (Spykman, 1944, s. 60)

Og dette kan, ifølge Spykman, best gjøres ved hjelp av en stabil maktbalanse i Rimland, da det er dette området som har muligheten til å samle nok ressurser til å fremme en slik trussel. Denne maktbalansen skjer derimot ikke automatisk nærmest som en vitenskapelig lov, slik David

Hume (1752) argumenterte for, og heller ikke slik Kenneth Waltz (1979, s. 125) argumenterte for: «We find states forming balances of power whether or not they wish to». Maktbalansen er for Spykman (1942) et kontinuerlig arbeid, der geopolitiske sikkerhetsanalyser må brukes som det grunnleggende fundamentet for arbeidet.

3.0 OPPGAVENS OBJEKT: USAS SIKKERHETSPOLITISKE ORIENTERING I KJØLVANNET ETTER ANDRE VERDENSKRIG

3.1 TRUMANS OPPRINNELIGE SIKKERHETSPOLITISKE ORIENTERING

Trumans opprinnelige utenrikspolitikk i møte med Sovjetunionen i etterkrigsperioden var preget av å videreføre Roosevelts utenrikspolitikk, dog med noen modifikasjoner. Disse modifikasjonene innebar tidvis en noe strengere og aggressiv linje mot Sovjetunionen. Likevel var hovedmålet å vedlikeholde et samarbeid med Sovjetunionen, som skulle sørge for en fredelig verdensorden (Kennedy-Pipe, 1995, s. 79). Denne verdensordenen så derimot ulik ut fra amerikansk og sovjetisk standpunkt. For amerikanerne skulle verdensordenen fremme demokrati og frihet, og sørge for at alle stater skulle få være suverene og bestemme sin egen retning videre, dersom de ønsket det (Sloan, 2017, s. 153). Sovjetunionens verdensorden var preget av en sterk frykt for kapitalismen og hvordan den var i ferd med å gjennomsyre verden med sin ondskap. At stater selv skulle få bestemme deres ideologiske standpunkt var heller ikke noe de sovjetiske lederne fremmet, da deres endelige mål var å frigjøre alle arbeidere fra kapitalismens jerngrep (Kennan, 1946). Mot slutten av 1945 var denne konflikten fortsatt ikke opplagt for den amerikanske opinionen, og det var først etter Kennans «Long Telegram» (1946) at konflikten ble definert av en slik karakter at den ikke kunne løses så lenge Sovjetunionen forble totalitært.

Da USA, som eneste stormakt, stod igjen etter krigen med både en sterkere relativ og absolutt makt, var det også en mulighet for at deres sterke militær ville måtte bli anvendt for å sørge for deres videre sikkerhet. Likevel var det ikke gitt hvor dette militæret skulle bli anvendt. De videre politiske begivenhetene (Sloan, 2017), og George Kennans analyser (Gaddis, 2011) formet dermed den videre strategien, som igjen ga en ny betydning til ulike geografiske lokasjoner (Sloan, 2017, s. 153). At Kennan var en viktig katalysator for den videre utenrikspolitikken var det liten tvil om. Før hans «Long Telegram» var Trumans utenrikspolitikk preget av flere inkonsistente avgjørelser i møte med Sovjetunionen. Blant annet valgte han å trekke de angloamerikanske styrkene ut av okkupasjonssonene i Tyskland. Samtidig fikk Stalin viljen sin da Truman godkjente den nye sovjetsponsede regjeringen i Polen (Miscamble, 1994). Etter Kennans innsigelser ble oppdemningspolitikken innført. Dette førte til en rekke politiske avgjørelser, som ga mer politisk, økonomisk og militær støtte til kystområdene av Eurasia, i det Spykman definerte som Rimland.

3.2 PÅ VEI MOT EN NY SIKKERHETSPOLITISK ORIENTERING: KENNANS MOTSTAND

3.2.1 GEORGE F. KENNAN: HVEM VAR HAN?

I boken *On Grand Strategy* (2018), viser John Lewis Gaddis til ideen om “the fox and the hedgehog”, et essay opprinnelig av Isaiah Berlin (1951). Ideen strekker seg tilbake til den greske poeten Archilochus som skrev: «a fox knows many things, but a hedgehog knows one big thing» (Gaddis, 2018, s. 4). Analogien baserer seg dermed på at mennesker enten kan være *rever* eller *pinnsvin*, og at det ofte er pinnsvinene som okkuperer de mektigste posisjonene, fordi de i større grad jobber mot å nå det store målet de har i livet. De følger kompasset mot nord, samme hva de støter på. Revene derimot, har mange ulike kurser, og lærer seg dermed mange ulike kunnskaper, med faren for at de kan gå seg vill i sine egne tanker og ideer om hvor de er på vei. De har derimot vist seg å være sterke predikatorer, da de evner å se verden i lys av alle disse ulike kunnskapene. Xerxes I av Persia var et pinnsvin som hadde ett stort mål om å hevne farens tap for Hellas. Da han valgte å angripe grekerne, var det i strid med rådgiverens, Artabanus’, bekymringer om alle de geografiske ulempene de ville møte. Likevel angrep han, med ideen om at han aldri ville oppnå noe som helst dersom han alltid måtte ta hensyn til alle bekymringer som er til stede (Gaddis, 2018, s. 1-3). Denne tankegangen har preget mange store ledere, noe som også har sørget for at det finnes mange mislykkede ledere. Derav også mislykkede ledere som fører en trussel mot verdensfreden og verdensordenen slik den er. Reven er derimot essensiell for å nyansere verdenspolitikken, og for å skape stabile og fungerende verdens-ordener i en verden der pinnsvinene ofte okkuperer lederposisjonene.

Kennan var en rev. Han besatt mange ulike kunnskaper, derav både politisk, geografisk, kulturelt og historisk; han var en dyktig forfatter, filosof og han skrev også dikt. Hans analyser av verden, og da spesielt Sovjetunionen, baserte seg på en enorm kunnskap om alle styrker og svakheter ved den russiske kulturen og hvordan historien kunne vise hvordan den ville respondere på ulik amerikansk atferd. Selv om Kennan gjentatte ganger advarte om trusselen Sovjetunionen fremmet med utgangspunkt i hans sterke overblikk over all tilgjengelig informasjon, ble ikke Washington observante for denne trusselen før den plutselig var til stede ved at Stalin annonserte til verden at USA var en fiende, og ved at Sovjetunionen ikke ønsket å ta del i USAs store handelsprosjekt i form av Verdensbanken. Washington var åpenbart pinnsvinets naturlige habitat, der store ideer knyttet til den kunnskapen de kunne, det økonomiske og liberale, uten å ta hensyn til historie, geografi og den faktiske situasjonen i Europa og Sovjetunionen, preget ordlyden i Kongressen.

Pinnsvin ser, ifølge Berlin, alt gjennom ett enkelt sentralisert blikk der alt de sier og gjør har en mening ved at det skal være en vei mot det endelige målet. Revene, derimot, følger mange ulike mål, med mange ulike ender, som også gjerne står i konflikt med hverandre. Der Kennan ønsket en stabil og vedvarende oppdemming mot Sovjetunionen, var argumentene han fremførte over tid ofte i konflikt med hverandre, og med et bredt fokus på mange ulike problemstillinger. Da Kennan i 1995 skulle oppsummere hvem han var for Gaddis (2011, s. 692), svarte han: «I think I have certain insights, from time to time. They are not organized. I've never tried to put them in the strait-jacket of an intellectual discipline of any sort.» Med andre ord, Kennan var en rev, med et sterkt blikk på mange ulike nyanser, og ideer som ikke alltid gikk overens med hverandre. Dette gjorde at han flere ganger tvilte på seg selv, samt også at han i senere tid kritiserte sin egen oppdemmingspolitikk. Likevel var hans evne til å predikere ulike utfall unik i den forstand at han kunne analysere et så bredt spekter av ulik informasjon: «However much Kennan may have doubted himself over the years, he had never lacked confidence in his ability to explain – and even predict – the behavior of the Soviet Union» (Gaddis, 2011, s. 311).

Uavhengig av hvem Kennan har hentet sitt blikk på verden fra, er hans argumenter fundert i geografi og historie. Han leste klassikere som Clausewitz og Mackinder da han skulle starte opp forelesningene sine ved the National War College (Kennan, 1991, s. xx), og han refererte ofte til Gibbon's *Decline and Fall of the Roman Empire* (Gaddis, 2011, s. 695). Videre pekte han i *Memoirs* (1968, s. 14) på at en stor inspirasjonskilde for hans videre arbeid var professoren Joseph C. Green, som hadde et introduksjonskurs om historie ved Princeton University, som var designet til å gi studentene en idé om hvordan klima, geografi og ressurser påvirket karakteren til ulike menneskelige sivilisasjoner.

Denne tankegangen brakte Kennan med seg videre da han selv startet å analysere Sovjetunionen. Etter skolegangen ved Princeton dro Kennan videre til Europa for å arbeide som diplomat. Opplevelsen Kennan hadde ved flere ulike ambassader var i stor grad med på å forme hans negative syn på kommunismen og det totalitære regimet som fulgte med det. Under Andre verdenskrig jobbet han ved den tyske ambassaden i Berlin, og ble som en konsekvens av krigen fanget og internert i desember 1941 i et hus sammen med flere andre utenriksoffiserer, militært ansatte, journalister, radiokorrespondenter, hustruer, noen barn, fem hunder, én katt og tre kanarifugler (Gaddis, 2011, s. 150-151). Da det var lite å gjøre, valgte Kennan å prøve og få tiden til å gå ved å fungere som en professor for de andre som satt internert. Med sin kunnskap om Sovjetunionen kunne Kennan lære bort nyttig kunnskap om det som nå hadde blitt en

krigsalliert med USA. Ifølge Gaddis (2011, s. 150) hadde disse forelesningene fokus på de historiske kontinuitetene, altså geografien, klimaet, jorden, etnisiteten og kulturen, som inngangsport for å forstå Sovjetunionen. Med andre ord, Kennan ga på mange måter en geopolitisk analyse av datidens Sovjetunionen. Dette viser hvordan det geografiske aspektet allerede var et viktig element i Kennans analyser, og det er derfor sannsynlig at dette er noe han tok med seg inn i etterkrigstiden da fundamentet for oppdemningspolitikken skulle formes. Videre ble Kennan i 1942 utstasjonert til Portugal som diplomat, der hans største oppgave ble å overtale statsminister Dr. Antonio Salazar til å la USA få bruke Asorene som base, der de kunne lagre drivstoff under deres inntog i Europa. I arbeidet med dette måtte Kennan sette seg inn i teorier om storslagen strategi for første gang (Gaddis, 2011, s. 159-160). På samme tidspunkt var Spykman's *America's Strategy in World Politics* en bestselger i USA (Gray, 2015).

3.2.2 KENNANS BAKGRUNN FOR OPPDEMNINGSPOLITIKKEN

Allerede i 1945 hadde Kennan sterke formeninger om USAs etterkrigspolitikk og dets mulige samarbeid med Sovjetunionen. Samarbeid var aldri et realistisk scenario da Sovjetunionens intensjoner, ifølge Kennan, var langt fra å korrelere med Vestens intensjoner for Europa, hvor glede, velstand og stabilitet skulle prege kontinentet. Kennan mente i stedet at Stalin så mistenksomt på alle kilder til enhet og moralsk integritet som de ikke selv kunne kontrollere og at de i møte med dette ikke ville nøle med å ta i bruk onde redskaper om de anså det som nødvendig. I et brev til Chip Bohlen, Roosevelts oversetter, i forkant av Jaltamøtet som skulle avholdes 4. februar 1945, fremmet Kennan disse synspunktene i håp om at Bohlen ville videreføre det til Roosevelt selv:

A basic conflict is thus arising over Europe between the interests of Atlantic sea-power, which demand the preservation of vigorous and independent political life on the European peninsula, and the interests of the jealous Eurasian land power, which must always seek to extend itself to the west and will never find a place, short of the Atlantic ocean, where it can from its own standpoint safely stop (Kennan to Bohlen, 1945, sitert i Gaddis 2011, s. 188-189).

Frykten til Kennan lå i at det ikke ville være mulig å forhandle eller samarbeide med Stalin, da røttene til denne uenigheten lå sterkt fundert i Europas historie, kultur og geografi (Gaddis, 2011, s. 188-189). Det er også tydelige paralleller i dette brevet til en geopolitisk realitet som kan minne om både Mackinder og hans konflikt mellom landmakten og sjømakten, men også Spykman og frykten som ligger i at en landmakt skal kunne samle det europeiske Rimland.

3.2.3 «THE LONG TELEGRAM» OG ARTIKKEL «X»

Selv om Kennan ved enhver mulighet valgte å fremme sin økende uro om forholdet med Sovjetunionen til sine kollegaer i Washington, var det ikke før Sovjetunionen nektet å være med i Verdensbanken at han virkelig ble hørt. Finansdepartementet hadde, ifølge Kennan, angrepet etterkrigstiden med sterk naivitet overfor Sovjetunionen. Deres stadige forsøk på samarbeid var kontinuerlig i strid med Kennans tanker om Sovjetunionens atferd. Da Sovjetunionen nektet å delta i Verdensbanken kom det naturlig nok som et sjokk for Finansdepartementet. I et telegram fra departementet sendt til ambassaden ble det dermed stilt spørsmål ved hvorfor Sovjetunionen oppførte seg slik de gjorde. For Kennan var svaret åpenbart. Dette ga ham dermed en gyllen mulighet til å endelig få gjennomslag, da Washington for første gang virkelig var interesserte i å forstå hva som lå bak Sovjetunionens atferd (Kennan, 1968, s. 292-293).

I hans svar, som har blitt kjent som «The Long Telegram», bruker Kennan ca. 8000 ord på å forklare Sovjetunionens utenrikspolitiske intensjoner, bakgrunnen for disse, og hvordan dette påvirker amerikansk utenrikspolitikk (Kennan, 1968, s. 294). Telegrammet gikk runden i Washington, og viste seg å bli karriereendrende for Kennan. Da de fleste statsmenn i Washington hadde lest telegrammet, ble Kennans tolkning av Sovjetunionen etter hvert også den definerende. Der samarbeid hadde blitt sett på som den beste løsningen, endret dette seg til å heller møte Sovjetunionen med en strengere og hardere linje. Dette var fordi Kennan (1946) gjennom sine argumenter klarte å tydeliggjøre Sovjetunionens frykt for Vesten, sovjetenes videre ekspansjonistiske tendenser og hvilke geostrategiske mål de ville søke å ta kontroll over.

Denne frykten var basert i deres totalitære grep om befolkningen, som krevde en videre fremstilling av verden som usikker og fiendtlig. Der Stalin ikke kunne tilby befolkningen frihet, glede og velstand, kunne han i det minste tilby sikkerhet. Med Tyskland og Japan, to fiendtlige makter, beseiret, måtte en ny verden tegnes og en ny fiende skapes. Kennan argumenterte derfor for at ethvert forsøk som involverte samarbeid, ville avvises. Det å stadig gi, med forventingen om å også få noe tilbake, måtte derfor stanses. En tøffere linje måtte føres overfor Sovjetunionen, slik at de ikke kunne utnytte etterkrigstidens kaos som hadde satt Europas økonomi og industrielle kapasitet mange år tilbake.

Selv om Kennan oppsummerer telegrammet ved å argumentere for at USA står i møte med en politisk kraft som har «complete power of disposition over energies of one of world's greatest peoples and resources of world's richest national territory» (Kennan, 1946), så

argumenterer han videre for at Sovjetunionen i møte med hele den vestlige verden «are still by far the weaker force. Thus, their success will really depend on degree of cohesion, firmness and vigor which Western World can muster» (Kennan, 1946).

Etter Kennans lange telegram, ble han hentet inn til Washington for å jobbe i utenriksdepartementet og ta del i National War College som «first deputy commandant for foreign affairs». Det nye slagordet: «Patience and firmness», ble videre fulgt med stort engasjement. Sovjetunionen skulle merke dette engasjementet på en rekke steder, deriblant i den østre delen av Middelhavet og nære Østen, der den sovjetiske innflytelsen ble utvist fra Iran, Sovjetunionens mål om militærbaser i Tyrkia ble lagt på is, og de greske myndighetene fikk lovnader om støtte. Den ble også vist ved å hindre russerne fra å ta del i okkupasjonen av Japan, og gjennom en vilje til å forhindre Sovjetunionens kontroll over hele Korea. Videre tok USA større kontroll over okkupasjonen i Tyskland, og hindret Sovjetunionen fra å ta kontroll over italienske territorier langs Middelhavet. Likevel var denne atferden først og fremst basert på et slagord, og ikke en faktisk strategi, med et geopolitisk mål. En langvarig strategi krever en kalkulering av tilgjengelige ressurser, satt opp mot strategiens mål, og i USAs tilfelle kunne ikke de tilgjengelige ressursene faktisk støtte opp om deres atferd (Gaddis, 2005, s. 22). Det er dermed i den påfølgende perioden at det meste av oppdemningsstrategien blir lagt. Det er også i denne konteksten det vil være mulig å identifisere de geopolitiske antakelsene som kan ligge bak strategien (Mayers, 1990, s. 110).

Da Kennan først definerte Sovjetunionen som en fiende, og fikk støtte i Washington til å fremme en strategi mot Sovjetunionen, var det mange i USA som trengte overbevisning. Kennan ble derfor bedt om å skrive en artikkel som skulle publiseres og dermed generere støtte bak den videre strategien (Mayers, 1990, s. 105-106). Artikkelen ble skrevet og publisert i *Foreign Affairs* med signaturen «Mr. X», da han ikke ønsket at den skulle representere ham offentlig.

Det var i artikkel «X» Kennan for første gang brukte ordet «containment» som strategi: «In these circumstances it is clear that the main element of any United States policy toward the Soviet Union must be that of a long-term, patient but firm and vigilant containment of Russian expansive tendencies» (Kennan, 1951 [1947], s. 119). Sovjetunionen ville, ifølge Kennan, trolig skape en rekke problemer «at a series of constantly shifting geographical and political points,» som igjen krevde at USA og dets allierte måtte møte dette med en «adroit and vigilant application of counterforce» (Kennan, 1951 [1947], s. 120). Denne oppdemningen hadde

derimot ingen opprinnelige geografiske holdepunkter, men baserte seg heller på et perimeterforsvar som skulle holde Sovjetunionen så godt det lot seg gjøre unna kystområdene i Eurasia. Den grunnleggende antakelsen i strategien baserer seg dermed på en idé om at dette i lengden ville favorisere USA og Vesten. Likevel presenterte hverken «The Long Telegram» eller artikkel «X» dette premisset som lå til grunn for Vestens langsiktige seier over Sovjetunionen.

3.3 DEN NYE SIKKERHETSPOLITISKE ORIENTERINGEN: OPPDEMNING

3.3.1 OPPDEMNING SOM STRATEGI

Oppdemning som strategi baserer seg på å danne allianser med stater som omringer den ekspanderende staten, for å hindre videre ekspansjon, og dermed sørge for status quo (Parker, 1985, s. 184). Innenfor den internasjonale politiske historie har denne strategien blitt brukt ved flere anledninger. Dette har tradisjonelt involvert stater som observerer en annen stats ekspanderende atferd, og i søken etter overlevelse allierer seg for å demme opp for den ekspanderende maktens styrke. Med andre ord, oppdemning er i prinsippet maktbalanse, som søker å forhindre et hegemoni (Spykman, 1942, s. 19). USAs oppdemning under den kalde krigen er derfor ikke unik, sett i lys av historien. Likevel er en oppdemning aldri lik, da ulike stater har ulike geografiske forutsetninger, og nyere militærteknologi fremmer nye måter for å vurdere hvordan oppdemningen skal løses. Den amerikanske oppdemningspolitikken skiller seg dermed fra de tidligere ved at den skulle fungere i en verden med kjernefysiske våpen og tredimensjonal krigføring. Dette krevde ny innovativ tenkning i planleggingsprosessen.

3.3.2 DEN AMERIKANSKE OPPDEMNINGSPOLITIKKEN

Med «The Long Telegram» og artikkel «X», la Kennan et utgangspunkt for hvordan han ønsket at oppdemningen skulle se ut. Opprinnelig skulle strategien spille på tre strenger: en psykologisk, en økonomisk og en politisk (Gaddis, 2011, s. 240). Den psykologiske strengen var basert på Clausewitz, og hans argumenter om at alt en stormakt gjør, påvirker verdenssystemet og dets stater psykologisk. Den økonomiske strengen baserte seg på det faktum at «democracies for the foreseeable future – he meant chiefly the United States – would possess a disproportionate share of the world’s productive capacity» (Gaddis, 2011, s. 240). Økonomisk støtte til allierte for å øke denne produksjonen, samt et økonomisk press mot

Sovjetunionen, derav spesielt dets satellittstater, kunne dermed skape «discontent, trouble, and dissension within the totalitarian world» (Gaddis, 2011, s. 240). Den politiske strengen baserte seg på «the cultivation of solidarity with other like minded nations» og en mulighet for å binde mennesker sammen gjennom en moralsk enighet. Uten denne koblingen argumenterte Kennan for at «competition over spheres of influence in Eastern Europe and the Near East might have come across simply as power politics» (Gaddis, 2011, s. 240). Til sammen skulle disse tre strengene skape grunnlaget for oppdemming, som ifølge Kennan, «was meant to end the Cold War, not freeze it into place» (Gaddis, 2011, s. 312).

Det første steget i denne oppdemmingspolitikken var Trumandoktrinen, som var en respons på Sovjetunionens forsøk på å destabilisere Hellas og Tyrkia. En suksessfull kommunistisk inntreden i disse landene ville medført nye sovjetiske havner ved Middelhavet, og dermed et videre press på den britiske kontrollen over området. Da Storbritannia ikke hadde kapasitet til å tilbakevise Sovjetunionen, ba president Truman om økonomisk støtte fra Kongressen for å stabilisere områdene og integrere landene i deres egne forsvarssoner. Talen til Kongressen markerte starten på Trumandoktrinen, der Truman ga et løfte om å støtte «free peoples who are resisting attempted subjugation by armed minorities or outside pressures» (Truman, 1947 i Miscamble, 1994).

Slik økonomisk støtte ble også essensielt for å stabilisere resten av Europa utenfor den sovjetiske innflytelsessfæren. Den europeiske produksjonen hadde ved krigens slutt falt til 31% av 1936-nivå (Hook & Spanier, 2019, s. 52), noe som skapte en ustabil økonomisk situasjon i Europa. Selv om Sovjetunionen også slet økonomisk, hadde den kommunistiske ideologien tendens til å kunne virke forførende på ustabile demokratier. Rette etter krigen var produksjonen lav i de europeiske landene. Likevel fantes det et økonomisk potensial, som ledelsen i USA ikke ønsket at skulle falle inn under sovjetisk kontroll. Svaret på dette ble dermed Marshallhjelpen. Dette var et program der utenriksminister Marshall oppmuntret de europeiske landene til å samarbeide og lage en felles plan for finansiering av Europas rekonstruksjon, som USA skulle stå for. De vestlige landene endte opp med å dele en total økonomisk pakke på 12 milliarder dollar. Disse midlene akselererte produksjonen, og i 1952 var produksjonen i Vest-Europa 200% høyere enn før krigen. Vest-Europa kunne på nytt bidra i maktbalansen, og stå imot det kommunistiske presset fra Sovjetunionen (Hook & Spanier, 2019, s. 52).

I 1948 prøvde Stalin å ta over større deler av Vest-Tyskland gjennom en blokade i Berlin, rettet mot vestlig tilførsel av viktige ressurser. Vestens oppdemmingsstrategi viste seg derimot å fungere gjennom en sterk og kontinuerlig innsats for å få fraktet nødvendige varer og ressurser inn til Berlin via fly. Til slutt avsluttet Stalin blokaden i mai 1949 (Knutsen, 2016, s. 317). I Kina mislyktes derimot Vesten å demme opp for den kommunistiske innflytelsen der en blodig borgerkrig medførte en kommunistisk kontroll over landområder helt ut til kanten av det eurasiske kontinentet. Dette gjorde at USA måtte basere oppdemmingen på maritim oppdemming tett opp til de kinesiske landområdene. For å forhindre kinesisk invasjon av Taiwan ble linjene for oppdemming skarpt tegnet opp: fra Japanhavet, Øst-Kina-havet og ned gjennom Taiwanstredet (Cohen, 2003, s. 71).

Under Korea-krigen gikk USA vekk fra den opprinnelige oppdemmingsstrategien da de krysset den opprinnelige grensen mellom Nord- og Sør-Korea, og fulgte med det en rollback-strategi. Likevel, etter at Kina entret krigen og skapte en uavgjortstilling mellom styrkene, ble det til slutt enighet om å bevare den opprinnelige grensen. Truman argumenterte for dette ved at oppdemming ikke skulle fungere som en offensiv krigføring, men heller holde alle fronter som status quo (Kissinger, 2014, s. 293). Likevel hadde oppdemming nå fått en tydeligere militær retning, der den militære tilstedeværelsen økte betraktelig (tabell 1). Dette var et skille fra Kennans opprinnelige oppdemmingspolitikk, som først og fremst skulle være økonomisk, politisk og psykologisk med bruken av «measures short of war» (Gaddis, 2011, s. 240).

ARMY ACTIVE FORCES FY 1947–FY 1953

FY	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Divisions ¹	12 (12R)	11 (11R)	10 (10R)	10 (9R)	17 (3R)	19 (5R)	19
Regiments ¹	19 (19R)	9 (9R)	11 (11R)	12 (11R)	18 (10R)	18 (13R)	18
Personnel ²	685	554	660	593	1,532	1,596	1,534

1. R = Reduced strength. Table reflects Army divisions that were technically active on 30 June of the fiscal year. Thus, on 30 June 1947, the 3d Infantry Division numbered 164 personnel, and on 30 June 1948, 28 personnel.

2. Personnel figures (in thousands).

NAVY/MARINE CORPS ACTIVE FORCES FY 1947–FY 1953

FY	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Major Combatant Vessels	297	277	272	238	342	400	409
Attack Carriers	11	11	11	7	12	14	14
Marine Divisions/Wings ¹	2 (2R)/2	2 (2R)/2	2 (2R)/2	2 (2R)/2	2½/2	3/3	3/3
Personnel ^{2,3}	591	503	534	455	930	1,056	1,043

1. R = Reduced strength.

2. Personnel figures (in thousands).

3. Includes Marine Corps personnel.

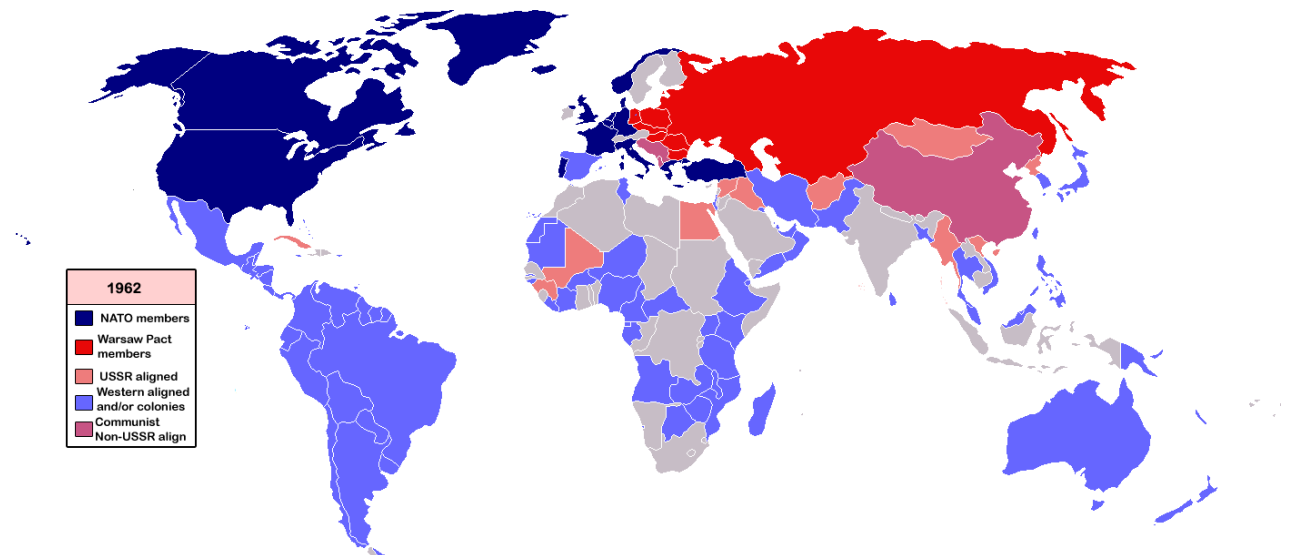
AIR FORCE ACTIVE FORCES FY 1947–FY 1953

FY	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Groups/Wings	38	55	59	48	87	95	106 ⅔
Personnel ¹	306	388	419	411	788	983	978

1. Personnel figures (in thousands).

Tabell 1: USAs aktive militærmakt i perioden 1947-1953 (Converse, 2012, s.139, 207 og 324).

Utover i 1950-årene ble den amerikanske oppdemningspolitikken stadig mer synlig gjennom en innsirkling av det sovjetiske kjerneområdet i Heartland, med en ring av allianser. I alle retninger fant Sovjetunionen etter hvert ulike regionale allianser, med USA som ekstramedlem og sikkerhetsgarantist. I vest fantes NATO, i Midtøsten fantes CENTO, i Sørøst-Asia fantes SEATO og i Stillehavet fantes ANZUS. Samtidig hadde USA inngått bilaterale avtaler med Sør-Korea og Taiwan (Cohen, 2003, s. 68-71; Østerud, 2021, s. 47). Til sammen utgjorde disse et belte med allianser (figur 8), som i stor grad tilsvarte Rimland-området som Spykman (1944) hadde argumentert for å holde balansert og trygt fra en samling av makt under ett flagg eller allianse.

Figur 8: Verdenskart med allianser 1962. Hentet fra (Wikipedia, 2009)

Alliansene, militærbasene og den generelle militære tilstedeværelsen holdt seg videre ganske stabilt frem til Sovjetunionen falt. Likevel var det visse perioder hvor oppdemningsstrategien ble tolket noe ulikt fra dens forgjengere. Blant annet skilte Nixon seg fra de andre ved at han videreførte Kennan sin oppdemningspolitikk nærmest til perfektjon da han utnyttet det kinesisk-sovjetiske bruddet for å styrke USA sin posisjon i Sørøst-Asia, for deretter å trekke styrkene ut av Vietnam, fjernet den sovjetiske innflytelsen i Midtøsten og stolte på lokale allierte til å videreføre USAs interesser i viktige strategiske områder (Sempa, 2018). Dette var en strategi som i langt større grad baserte seg på økonomiske, politiske og psykologiske virkemidler, slik Kennan hadde sett for seg, der det rent militære presset ble mindre synlig. Det ble dermed et større fokus på å spille på Sovjetunionens svakheter, noe Kennan hadde argumentert for at var veien til suksess.

Med Reagan kom det et videre skifte i den sikkerhetspolitiske orienteringen (Knutsen, 2014). Der oppdemning hadde søkt å beholde status quo til Sovjetunionen selv imploderte, var metoden til Reagan mer offensiv der han ønsket USA «to take additional steps» slik at «the march of freedom and democracy will leave Marxism-Leninism on the heap of history» (Reagan, 1982). Reagan har med dette fått mye av æren for at Sovjetunionen falt. Likevel poengterer Reeves (2005, s. xiv-xv) at det også finnes mange argumenter for at Sovjetunionen ville falt uavhengig av Reagan sin politikk, og at presidentene før han, fra Truman til Ford, hadde lagt et fundament for Sovjetunionens fall. Likevel førte trolig Reagans rollback-strategi

til Sovjetunionens fall 20 år tidligere enn det ville gjort med en mer defensiv oppdemmingsstrategi.

3.3.3 OPPDEMNING SOM GEOPOLITIKK

Denne gjennomgangen har hatt som mål å vise hvordan amerikansk utenrikspolitikk mer eller mindre har forholdt seg til oppdemmingsstrategien gjennom den kalde krigen frem til Reagan. Oppdemming har historisk basert seg på militære allianser for å balansere en ekspanderende makt. Den amerikanske oppdemmingen skilte seg dermed fra tidligere oppdemminger i den forstand at den var basert på tre ikke-militære strenger, der også den militære tilstedeværelsen ble mer synlig etter Korea-krigen. Selv om det har vært visse avvik fra den opprinnelige planen, har ønsket om å ha politisk og økonomisk innflytelse langs de kystliggende statene av Eurasia til enhver tid vært til stede.

Oppdemming er en strategi som søker status quo, eller ekvilibrium (Spykman, 1942, s. 20). Den aksepterer de innflytelsessonene som er gjeldende, med målet om at deres totale krigsmakt er sterkere enn den ekspanderende statens. En slik vurdering kan raskt bli gjort ved å telle antall soldater og krigsmateriell, men i en langsiktig oppdemming er det vel så viktig å vurdere de geografiske realitetene som muliggjør det produksjonsmessige og økonomiske potensialet. Er ikke dette til stede, vil de allierte maktene til slutt møte den ekspanderende statens vrede når maktbalansen på nytt er i den ekspanderende statens favør etter en videre opprustning. Det er derfor essensielt å innlede oppdemmingen på et tidspunkt der den ekspanderende staten ikke har ekspandert nok til å stille overlegent i lengden med en favoriserende geografisk situasjon. Dette elementet gjør at oppdemming har en geopolitisk dimensjon som er essensiell for planleggere å vurdere for å kunne predikere oppdemmingens utfall riktig. Med utgangspunkt i litteraturen der flere geopolitikere ser likheter mellom geopolitiske argumenter og USAs oppdemmingsstrategi, den geopolitiske teoridelen, empirien som viser hvordan USA ønsket et balansert Eurasia, og oppdemmingens grunnleggende idé som krever et element av geopolitisk planlegging, vil jeg sannsynliggjøre hypotese én, nemlig at: Geopolitikk hadde en påvirkning på den utformede oppdemmingspolitikken i perioden 1945-1953.

4.0 ANALYSE OG DISKUSJON: KENNAN, SPYKMAN OG MACKINDER

Innledningsvis etter Kennans «Long Telegram», hadde USA møtt Sovjetunionen med «patience and firmness», men uten en videre strategi. I artikkel «X» ble den videre strategien navngitt som oppdemmingsstrategien, men uten en analyse av dets grunnlag for langsiktig suksess. I denne delen av oppgaven vil jeg analysere det videre arbeidet til Kennan etter artikkel «X», der den geopolitiske tenkningen fikk en enda større relevans. Videre vil jeg analysere Mackinder og Spykman opp mot Kennans geopolitiske argumenter, og diskutere hvem Kennan virker å ligge nærmest.

4.1 USAs GEOGRAFISKE SITUASJON: TRUSSELEN EURASIA

For Kennan var USAs geografiske situasjon basert i tanken om at USA ikke ville kunne bekjempe en makt med hele den eurasiske landmassen som ressursgrunnlag. Det gjør Kennan (1951, s. 5) tydelig i følgende sitat:

Thus it was essential to us, as it was to Britain, that no single Continental land power should come to dominate the entire Eurasian land mass. Our interest has lain rather in the maintenance of some sort of stable balance among the powers of the interior, in order that none of them should effect the subjugation of others, conquer the seafaring fringes of the land mass, become a great sea power as well as land power, shatter the position of England, and enter – as in these circumstances it certainly would – on an overseas expansion hostile to ourselves and supported by the immense resources of the interior of Europe and Asia.

Gaddis (2011, s. 297) skriver i sin biografi av Kennan, at han, gjennom slike sitater, ga et ekko av en angst som tidligere britiske og amerikanske strateger hadde hatt før han. Denne angsten baserte seg på muligheten som fantes i at hele territoriet, fra Den engelske kanal til Stillehavet, potensielt kunne kontrolleres av én enkelt stat. Dette ville nøytralisere Storbritannia og USAs sjømakt. Gaddis argumenterer videre for at dette var grunnlaget for at Kennan fryktet de mange maktvakuumene som hadde blitt etterlatt i kaos etter Andre verdenskrig, som Sovjetunionen søkte å tette med en kommunistisk orden. I fotnotene til Gaddis, er både Spykman og Mackinder nevnt som mulige strateger som har fremmet en slik usikkerhet før han. Det er derfor vanskelig å bedømme hvorvidt det er Mackinder eller Spykman, som ekkoet er gjenklang av. Likevel kan Kennans frykt for maktvakuumenes fremtid ses i sammenheng med Spykmans (1942, s. 20) argumenter for hvordan mindre stater fungerer som vakuumer i politiske områder, og hvordan disse vakuumene forsvinner når balansen forsvinner. Uansett viser dette tydelig at Kennan til en viss grad baserer analysen sin i en geopolitisk bakgrunn.

Sitatet er hentet fra det første kapittelet av boken *American Diplomacy*, og er et kapittel som omhandler krigen med Spania i 1898. I introduksjonen av dette kapittelet gjør Kennan en redegjørelse for hva som har sørget for den amerikanske sikkerheten. I denne konteksten peker Kennan mot Storbritannia, og hvordan hun har strevet med å balansere det europeiske kontinentet. «Continental land power» refererer dermed til en europeisk landmakt. Da både Spykman og Mackinder fremmer ideen om at en europeisk landmakt kan ta kontrollen over den eurasiske landmassen, er det vanskelig å sannsynliggjøre verken det ene eller det andre. Likevel, det faktum at Kennan velger å benytte seg av ordbruken «the entire Eurasian landmass», som Mackinder la mer vekt på, og ikke «an overwhelmingly dominant power in Europe and the Far East», som Spykman (1944, s. 60) la vekt på, peker mot at det kanskje heller reflekterer Mackinder. Samtidig er konteksten Kennan analyserer ut ifra slik at det var vanskelig å samle en europeisk eller asiatisk landmakt uten at det involverte Sovjetunionen, som tross alt dominerte hele Heartland. Å benytte seg av begrepene «Europe» eller «Far East», blir dermed lite naturlig.

Videre finner jeg den samme frykten i Mayers (1990), med noen videre geopolitiske argumenter for hvordan oppdemming som strategi skulle fungere som amerikansk sikkerhetspolitikk:

The only conceivable threat to US security would be an immense concentration of power in Eurasia. To date, the US had been successful in averting Soviet political seizure of Western Europe: the remaining tasks were to keep Russia weak and ultimately maneuver it back to its former boundaries by means short of war, and to prevent the reemergence of radical nationalists – like the Nazis – in Germany. But above all else, a balance of power had to be reinstated on the continent between Germany and the Soviet Union. “Because as long as that balance exists, as long as each of them has to look over his shoulder at the other ... neither will be able to risk the diversionary effort of an attack on the North Atlantic community, with which we stand or fall.” The United States, then, had to cultivate this balance of forces while abstaining from a dissipation of its national resources on secondary objectives which were of marginal significance (Mayers, 1990, s. 121-122).

I dette eksempelet ligger grunnlaget for hvorfor USA ikke kunne trekke seg tilbake og la Eurasia balansere seg selv. Dette ved at den eneste faktiske trusselen til USA var en «immense concentration of power in Eurasia», altså ikke kommunismen i seg selv, eller Sovjetunionen generelt. Det var den samlede makten som var trusselen. I den geografiske situasjonen som USA opplevde i etterkrigstiden, var trusselen for denne samlingen av makt Sovjetunionen, noe Kennan klarte å vise gjennom «The Long Telegram» og artikkel «X». Dette var også

hovedargumentet til Kennan (1991) mot en isolasjonistisk utenrikspolitikk, der USA lot Eurasia balansere seg selv. Ved å unngå å involvere seg på kontinentet, argumenterte Kennan for at USAs innflytelse i verden ville begrenses til New World, Stillehavsoyene og Afrika, sør for Sahara. Selv om Kennan selv presiserer at han ikke har de militære kvalifikasjonene til å vurdere hva slags strategisk situasjon dette ville medført, poengterer han:

«one thing is clear to me, [...] the military-economic potential of the area of the world which we had abandoned to hostile forces would be several times greater than the area which would be left to us» (Kennan, 1991, s. 167).

Videre argumenterer han for at dette ville medført en sikkerhetspolitikk hvor USA ville måtte stå kulturelt og moralsk alene i en verden styrt av totalitære ledere. Dette vil medført et totalitært press på USA politisk, samt en sterk militær risiko forbundet med å ikke ha noen demokratiske allierte (Kennan, 1991, s. 168).

Målet måtte dermed være å involvere seg i Eurasia, og klare å opprettholde en maktbalanse. Videre kunne dette kun la seg gjøre ved å hindre Sovjetunionen tilgangen på maktpotensialet som lå i det europeiske Rimland. Denne antakelsen baserte han i argumentet om at det bare var fire maktsentre utover USA, som hadde det geografiske fundamentet for å kunne produsere en signifikant militær- og sjømakt. Disse hadde til felles et sterkt ressursgrunnlag, industriell kapasitet og sterk nok populasjon til å fremme en slik trussel. Videre lå de alle i eller rundt Eurasia, noe som gjorde at en samling av disse sentrene ville medført en betydelig trussel for amerikansk sikkerhet. Disse fire sentrene var Sovjetunionen, Storbritannia, Vest-Europa og Japan. Av disse var både Storbritannia og Japan under nogen lunde god kontroll i 1948, selv om Japan fortsatt hadde et stort oppbyggingsprosjekt foran seg. Storbritannia var også noe svakere, men mer resistente mot den kommunistiske innflytelsen. I tillegg hadde Storbritannia og USA et felles sikkerhetsmål: et stabilt Europa. Maktsenteret i Sovjetunionen var åpenbart utenfor amerikansk innflytelse. Dette gjorde at det kun var det siste maktsenteret i Vest-Europa, som virkelig var i fare for å havne inn under Sovjetunionens kontroll, noe som kunne skapt en videre risiko for USA. Med andre ord, Kennan anså at deres «problem lies in the relationship between these two power centers and in the question of who controls them» (Mayers, 1990, s. 122).

4.2 KENNANS SVAR PÅ WALTER LIPPMANNS KRITIKK

Etter at «X»-artikkelen ble publisert, fikk den en mengde kritikk fra ulike hold. Fra de liberale, som Kennan allerede hadde brukt mye energi på å overbevise, ble administrasjonen kritisert for å ikke forstå de sovjetiske sikkerhetsbehovene, og med det utelukket mulighetene som fantes for forhandling. De fryktet at en hard front mot Sovjetunionen ville eskalere konflikten og føre til en krig mellom de to stormaktene. Kennan argumenterte i stedet for at den eneste muligheten for å unngå krig var å opprettholde en hard front, da det var dette som hindret videre kommunistisk ekspansjon. Videre ville en kommunistisk ekspansjon medført at de ulike kommunistiske regjeringene hadde alliert seg med regjeringen i Moskva, og dermed dannet et maktgrunnlag som til syvende og sist ville resultert i en militær konfrontasjon (Mayers, 1990, s. 117).

Walter Lippmann, som hadde en mer konservativ posisjon, kritiserte derimot Kennan og resten av administrasjonen for at oppdemningspolitikken var en strategisk uhyrlighet, som kun ville medføre en demoralisering av USA og dets internasjonale prestisje. Med dette mente han at administrasjonen ikke klarte å skille mellom viktige og perifere interesser. Han kritiserte blant annet at sekundære interesser i Asia, ble vurdert på linje med en primær region som Europa, som foret USAs politiske og økonomiske helse (Mayers, 1990, s. 114-115).

Videre argumenterer Lippmann for at oppdemningspolitikken var defensiv, og ville resultere i at krigen ble brakt til de områdene USA forsvarte, og at Kremlin kunne vurdere hvor og når de ulike krigene skulle gjennomføres. I tråd med Trumandoktrinen, var deretter USA tvunget til å respondere. Dette ville, ifølge Lippmann, føre til at USA ikke ville kunne ha de militære ressursene som krevdes for å møte Sovjetunionen hvor hen de måtte angripe på den eurasiske landmassen. En slik defensiv holdning kan dermed være et argument for at Kennan skiller seg fra Spykman, som hadde en mer offensiv holdning til krigføring. På en annen side var likevel faktum det at ingen av kampene hadde mulighet til å foregå på amerikansk territorium, slik det kunne blitt ved en faktisk defensiv politikk, av den typen Spykman kritiserte. Med andre ord, Spykman og Kennan var ikke altfor ulike på dette punktet, selv om kritikken til Lippmann kanskje kunne skape det inntrykket (Mayers, 1990, s. 114-115).

I stedet den defensive holdningen, burde USA, ifølge Lippmann, trekke seg tilbake og basere forsvaret på sitt overlegne luft- og sjøforsvar, som de kunne transportere dit det trengtes. Denne kritikken stod i kontrast til Spykmans (1944) argumenter som fremhevet viktigheten av å ha minst en landlig alliert som kunne fungere som base for videre luft- og landmakt. En

maktbalanse kun basert på sjømakt, ville ikke vært mulig i den moderne tredimensjonale krigføringen, der viktigheten av luftmakt var avgjørende. Videre kunne ikke luftmakten skilles fra sine landlige baser, da det var dette som sørget for kortere forsyningslinje, som igjen la grunnlaget for at luftmakten skulle fungere.

Etter kritikken fra Lippmann, som anså oppdemmingen som for spredd over et for stort område, valgte Kennan å spesifisere hvilke områder som hadde særlig relevans for USA:

Many of the states he deemed crucial bordered on the Atlantic and included such obvious ones as Canada, Great Britain, and Mexico. But that was just a beginning. He also included Greenland and Iceland, the rest of Scandinavia, the Iberian Peninsula, the continental states along the English Channel, "Marocco and the west coast of Africa down the bulge, and the countries of South America from the bulge north." He mentioned, further, all the countries of the Mediterranean and the Middle East as far as and including Iran. In East Asia and the Pacific, he was emphatic that the United States retain the cooperation and friendship of Japan and the Philippines. This enormous area, historically diverse, culturally varied, and economically uneven, represented a wide a sphere of influence [...] and was only too compatible with the intent of the questionable Truman Doctrine (Mayers, 1990, s. 121).

Dette korrelerte til dels med grunnideen om å ha kontroll over de tre maktsentrene utover USA og Sovjetunionen. Statene Kennan valgte å fokusere på representerer i stor grad beltet som strekker seg langs Rimland. Likevel inkluderte han også Vest-Afrika og Sør-Amerika, som ikke var like strategisk viktig i lys av Rimland-teorien. Samtidig involverte dette en lang rekke med stater, noe som kunne antyde at Kennan var imperialistisk fremfor strategisk. Han valgte derfor å revaluere den strategiske betydningen av noen av områdene:

In his reevaluation of geopolitical interests, he stated that most lands in what later was called the Third World were strategically unimportant to the United States. He justified this exclusion of the Asian mainland, Africa, and most of Latin America from US concerns on the basis of a rather crude theory of climate determinism. Kennan explained that only in temperate climates had people been able to produce vigorous civilizations "capable of developing the resources of the earth in a formidable way" (Mayers, 1990, s. 121).

I dette siste eksempelet gjenspeiler Kennan Spykmans geopolitiske verden da Rimland-teorien i stor grad var basert på argumentet om klimaets effekt på maktpotensiale. Det eneste i dette avsnittet som kan argumenteres mot dette er at Kennan anser det asiatiske fastlandet som ugunstig for utviklingen av makt, og at USA derfor ikke burde konsentrere unødvendig energi på å utøve innflytelse i disse områdene, i tillegg til Sør-Amerika og Afrika. Spykman

argumenterer for noe lignende, men at områder i Asia likevel opplever tempererte klimaer på grunn av deres høyde over havet. Likevel peker det faktum at India og Kina i dag er de mest folkerike landene i verden mot Kennans resonnement, da mennesker åpenbart ønsker å leve i disse klimaene. Videre er Kina etter teknologiens fremvekst blitt et ekstremt produktivt land, akkurat slik som Spykman predikerte. Kennans argumenter skiller seg dermed fra Spykman ved at han anser kaldere klimaer som gunstige for den produksjonsmessige utviklingen, fordi det skaper et insentiv til å produsere energi som holder husene varme. For Spykman handlet det i større grad om muligheten til å drive jordbruk, samt bosettingsmønstre som favoriserte tempererte klimaer.

Kennan var videre forundret over kritikken fra Lippmann, da han mente at den demonstrerte en feilaktig tolkning og analyse av oppdemningsstrategien. For Kennan handlet det aldri om at USA skulle stasjonere store mengder militære på grensene til Sovjetunionen, men heller ha en latent, overveldende styrke, som de kunne bruke til å avskrekke Sovjetunionen fra å angripe. Samtidig var ikke det viktigste for Kennan det militære presset, men heller det økonomiske og politiske, da de gjennom å støtte landene rundt Sovjetunionen økonomisk og politisk kunne hindre den kommunistiske ideen fra å spre seg blant demokratiske stater. Dette mente Kennan med bakgrunn i at han aldri anså den sovjetiske trusselen som militær, men heller politisk. Det var den kommunistiske ideen som kunne forføre mennesker som stod igjen i ruiner og økonomisk elendighet til å gjøre opprør med staten og med det forene seg med Sovjetunionen. Trusselen for en militær sovjetisk ekspansjon argumenterte Kennan for at var lav, men samtidig måtte USA sørge for at den forholdt seg lav gjennom å stå fast ved å forsvare de landene som trengte det, samt streve etter å ha et suverent militært overtak som avskrekking for sovjetisk ekspansjon (Mayers, 1990, s. 114-117). Selv om Kennan var forundret over kritikken, må også han selv ha noe av skylden for at slik kritikk ble rettet mot ham. Uansett hvordan han ønsker å vri på det, skrev Kennan i artikkel «X» at USA måtte møte Sovjetunionen med «adroit and vigilant application of counter-force at a series of constantly shifting geographical and political points» (Kennan, 1951 [1947], s. 120).

4.3 KENNANS VERKTØY FOR Å BALANSERE EURASIA

For å på nytt kunne balansere Europa og demme opp for den sovjetiske innflytelsen, argumenterte Kennan for at USA måtte bidra økonomisk og bygge opp statene på nytt. Dette fikk han stort sett støtte for, men det store spørsmålet lå i hva de skulle gjøre med Tyskland. Da

dette historisk hadde vært den viktigste balansøren til sovjetisk ekspansjon, samt at Tyskland under sovjetisk kontroll ville medført en enorm samling av makt, argumenterte Kennan (1968, s. 258) for at: «we have no choice but to lead our section of Germany – the section of which we and the British have accepted responsibility – to a form of independence so prosperous, so secure, so superior, that the East cannot threaten it». Oppbyggingen av Tyskland handlet derfor, for Kennan, om «to see that no European power acquires the possibility of using Europe's resources to conduct aggression outside the continent of Europe» (Gaddis, 2011, s. 168-169). Med dette som utgangspunkt ble det videre målet å sørge for at Vest-Europa overlevde, slik at de på nytt kunne blomstre og bli en kulturell kraft i verden.

For å bygge opp de andre europeiske statene, ble først Hellas og Tyrkia støttet økonomisk, før resten av Europa også fikk støtte gjennom Marshallplanen. William T. R. Fox (1948) argumenterte i sin artikkel «American Foreign Policy and the Western European Rimland» for Marshallplanen med bruk av Spykman sine argumenter, nemlig at den skulle «help free states help themselves, so that aggression will not look tempting to any government». Kennan var helt essensiell i utarbeidelsen av denne, og han har i senere tid vurdert dette som muligens hans største prestasjon som utenrikspolitisk planlegger. Marshallplanen la grunnlaget for at den økonomiske strengen i oppdemningspolitikken kunne gjennomføres, noe som igjen la grunnlaget for at oppdemningspolitikken kunne fungere. Dette fordi: «The Russians much preferred conquest “by concealed methods, with minimum of responsibility on their own part”. The Marshall Plan was countering that strategy» (Gaddis, 2011, s. 310).

Kennans rolle i oppbyggingen av Japan var også helt essensiell. Før Kennan tok ansvar, hadde general MacArthur gjennomført en rekke tiltak i Japan, som ikke var kompatibel med oppdemningspolitikken. Kennan argumenterte for at:

“Disarming the former enemy was of course necessary, but it was just as vital to see that a demilitarized Japan did not fall within a Soviet sphere of influence: that would require “a stable, internally strong Japanese government.” Current occupation policies had focused too much on punishment and not enough on what was to follow. Adjustments were therefore necessary: The United States should commit itself to defending the country while strengthening its economy.” (Gaddis, 2011, s. 299).

Kennan skrev dermed en lang rapport der han kritiserte MacArthur sine reformer, og ønsket hans autoritet svekket i området. Videre skulle Japans økonomi styrkes, og deres suverenitet

gradvis gis tilbake, slik at de på nytt kunne fungere som en balanserende makt i Asia (Gaddis, 2011, s. 303).

4.4 HVORFOR IKKE MACKINDER?

Det er flere forfattere (Sloan, 1988;2017; Saul, 2003; Bottelier, 2011; Østerud, 2021) som argumenterer for at Kennan hentet inspirasjon fra Mackinder i utarbeidelsen av oppdemmingspolitikken. Knutsen (2014) argumenterer derimot for at en slik sammenheng ikke finnes, da ulikhetene mellom dem er for store, og at Mackinders geopolitiske argumenter ikke var passende i en kjernefysisk verden. Mine foreløpige analyser støtter Knutsen (2014) og vil tillegge at det finnes en videre brist i resonneringen bak Mackinders innflytelse. Mackinders Heartland er et område som anses som ugjennomtrengelig og med det også et område som utgjør den største trusselen for å samle Eurasia under én landmakt. Spykman argumenterer i stedet for at Heartland-området ikke er en nødvendig betingelse for å skape en trussel mot USA, men at det er når Rimland blir samlet under én makt, at trusselen virkelig oppstår. Med andre ord, Heartland var ikke en nødvendighet for å danne et maktpotensiale som kunne utfordre USA, slik Mackinder hevdet, men det hadde et stort nok maktpotensiale til å true Rimland-områdene i etterkrigstiden.

Samtidig kan det argumenteres for at det ville vært mer naturlig for Kennan å ta utgangspunkt i Mackinder, og ikke Spykman. Dette fordi han gjennom flere år som diplomat i Øst-Europa opplevde Sovjetunionens totalitære krefter på nært hold. Det ville derfor vært mer logisk å ta utgangspunkt i en geopolitisk teori som fremmet kampen mellom Heartland og Vesten, og ikke en som ga mer oppmerksomhet til Rimland. Samtidig skrev Kennan at det viktigste området å balansere i Europa var det som lå i og mellom Tyskland og Russland (Mayers, 1990, s. 121-122). Deler av dette vil kunne tilskrives Heartland og deler vil kunne tilskrives Rimland.

Likevel er det noe som lurar i bakgrunnen av Kennans analyser. Det grunnleggende fundamentet som hele hans analyse var avhengig av for at prediksjonen skulle kunne bli riktig: Det produksjonsmessige og økonomiske fundamentet som de to partene – Vesten og Sovjetunionen – hadde tilgang på. På dette området svikter Mackinder, mens Spykmans geografiske analyser blir langt mer relevante for å danne et grunnlag for korrekt prediksjon. Denne mistanken om at det var Spykman, og ikke Mackinder, som har hatt størst påvirkning på oppdemmingspolitikken, støttes videre av Gray (2015), som skriver at han har blitt mer usikker

på Mackinder sin geopolitiske verden og påvirkning på den videre amerikanske utenrikspolitikken etter hvert som han har studert Spykman. Kanskje kunne det være slik at det var Spykman som var den reelle faren til oppdemningsstrategien?

Videre, selv om Sovjetunionen stod i posisjon til å ekspandere i etterkrigsperioden, var det ikke nødvendigvis slik at de hadde ressursene til å klare det, ei heller holde på områdene. I svar på dette tvilte Kennan på at Sovjetunionen hadde ressursene som krevdes, men at det likevel var uklokt å la dem forsøke, dersom USA selv hadde ressursene som krevdes for å kunne stoppe det (Kennan, 1991, s. 166):

Let us not be thrown off by the comforting reflection that the physical and spiritual resources of semi-barbaric Moscow would probably be insufficient for the permanent domination of the Eurasian landmass and the north of Africa ... The damage they can do may take years to repair (Kennan, 1991, s. 166).

Dette gir videre et grunnlag for å tolke hvorvidt Kennan fryktet Sovjetunionen på grunn av dets Heartland-posisjon, eller på grunn av dets potensial til å kunne samle Rimland under én makt:

... the Soviet Union had endured immense damage during the recent war and occupied an even weaker position than in 1939 from which to challenge the United States. He reported, in summer 1946, that Soviet iron and steel production was less than half of its prewar level; untold cities, towns, and bridges were destroyed; and the entire transportation system was in shambles, with only a single track of railway connecting Moscow to Leningrad (Mayers, 1990, s. 120).

Denne situasjonen kunne langt ifra måle seg med det Heartland som Mackinder beskrev. Med andre ord, der Heartland, for Mackinder, var et gigantisk maktpotensial som ville utvikle seg i takt med jernbanens utstrekning over hele dets territorium, var Kennans Heartland en makt med stort potensiale, men langt unna å realisere det. Heartland var ikke en militaristisk trussel som kunne ekspandere med sitt eget territorium som ressursgrunnlag for krigføringen. Det var heller et område, som tilfeldigvis inneholdt den staten, Sovjetunionen, som steg ut av krigen med relativt sterkere makt enn de andre europeiske statene. Derfor hadde den muligheten til å ekspandere, og deretter utnytte de enorme ressursene og strategiske posisjonene som Rimland, spesielt i Europa nord for Alpene, kunne tilby. Det var dette som måtte demmes opp for, ikke dets allerede sterke makt, for den var kun sterk nok til å ekspandere gjennom dets forførende, kommunistiske ideologi som livnæret seg av kaos. Kaoset måtte derfor på nytt bli til system, og det var kun USA som var i posisjon til å kunne ta på seg den oppgaven i etterkrigstiden.

Kennans analyser fører derfor frem til vurderingen om at Sovjetunionen, som inkluderte Heartland-området i sitt territorium aldri var en reell trussel for USA. De var kun en mulig reell trussel dersom de ekspanderte inn i Rimland og samlet det maktpotensialet som fantes der under det kommunistiske flagget. Det var først i dette øyeblikket Kennan mente at USA ville stilt svakere enn Sovjetunionen. Dette fordi USA og Vesten, gjennom å bygge opp Tyskland og Japan, samt støtte de andre europeiske landene finansielt via Marshallhjelpen, ville ha kontroll over fire av verdens fem produksjonssentre. Ved å demme opp for Sovjetunionen og holde dem tilbake i sitt Heartland-territorium, ville de dermed ikke klare å samle et stort nok maktpotensiale til å utfordre USA. De ville dermed heller aldri klare å danne et grunnlag for å bli en stor sjømakt, som det krevdes for at de skulle kunne utfordre USA.

Oppdemming er dermed en strategi basert i ideen om at status quo i lengden fører til seier. Det er en strategi som er betinget av å stå sterkt produksjonsmessig og økonomisk, og det er betinget av at man klarer å balansere den ekspanderende makten ved å samle et enda større maktgrunnlag. For Spykman var Rimland nøkkelen til suksess nettopp fordi det var i dette området det største maktpotensialet fantes. Ved å klare å finne en riktig maktbalanse i dette området, samtidig som man hindret den ekspanderende Heartland-makten å ta del i ressursene som fantes der, ville trusselen mot amerikansk sikkerhet reduseres.

Dessuten var en strategi basert på Mackinder nærmest umulig å kunne videreføre da han ikke tok særlig hensyn til luftmaktens inntreden. I en atomisk verden der luftmaktens krefter kunne penetrere det tidligere ugjennomtrengelige geografiske forsvaret til Heartland, stilte Heartland som geografisk forsvar ikke lenger like sterkt. Da Kennan satt seg ned for å legge en strategi i møte med Sovjetunionen, var det ingen tidligere strategier som hadde laget en strategi formet for den atomiske verdenen der luftmakten var i ferd med å bli overlegen (Gaddis, 2011, s. 233). At Kennan da valgte å rette fokuset mot en teori, der hovedargumentet var basert i områdets geografiske forsvar i en pre-atomisk æra, er dermed lite sannsynlig. Kennan kan riktignok ha tatt deler av hans argumenter, som frykten for en samlet eurasisk makt i møte med den vestlige hemisfæren, men det viktigste argumentet var ubrukelig for den nye æraen som Kennan nå stod ovenfor. Det er dermed mer sannsynlig at Spykman var roten til inspirasjon, da hans teori i mindre grad tok utgangspunkt i områdenes geografiske forsvar, og i større grad områdenes maktpotensialer, samt strategiske posisjoner i en verden med moderne tredimensjonal krigføring.

5.0 VIDERE DISKUSJON: SPYKMAN OG KENNAN

5.1 KENNANS OPPDEMMINGSPOLITIKK SAMMENLIGNET MED SPYKMAN

I analysen ovenfor har jeg redegjort for de avgjørende likhetene mellom Spykman og Kennan som legger fundamentet for hvorvidt hypotese to kan forkastes eller beholdes. Jeg vil argumentere for at disse funnene sannsynliggjør muligheten for at Kennan var inspirert av Spykman, eller at han i det minste hadde kjennskap til det geopolitiske verdensbildet som Spykman fremla. Samtidig kan ikke dette bevises som fakta. Dersom likhetene skulle være en tilfeldighet, er likevel den videre betydningen for nåtiden den samme: At konsentrasjonen av makt i Rimland-områdene er det som fremmer den største sikkerhetstrusselen for USA og Vesten. Videre valgte Kennan å basere strategien sin på et geografisk fundament der USA og Vesten stod sterkere enn Sovjetunionen i lengden ved å kontrollere Rimland. De kunne derfor konsentrere seg om å vedlikeholde status quo, samt avskjære Sovjetunionen fra å delta i det økonomiske samarbeidet ved å kontrollere kystområdene rundt dem. Dette stemmer godt overens med Spykmans argumenter, og hadde ikke fungert dersom en tok i bruk Mackinders geopolitiske verden som grunnlag for prediksjon.

Med andre ord, for å svare på Spykmans spørsmål, Kennan anså den beste politikken for å sørge for sikkerhet, for å være amerikansk kontroll over områder langs kysten av Eurasia som hadde tempererte klimaer der maktgrunnlag kunne skapes. Den måtte hindre en oppsamling av makt i Eurasia der Sovjetunionens ekspanderende atferd var ansett som den største trusselen for dette. Storbritannia hadde en felles sikkerhetsinteresse med USA, og Japan ble prioritert av Kennan for å bli bygd opp på nytt for å kunne fungere som en Vestlig alliert. Dermed var kampen om Vest-Europa det området som var av særlig bekymring. I dette området la Kennan ekstra vekt på Tyskland, akkurat som Spykman gjorde, og det viktigste punktet å demme opp for Sovjetunionens innflytelse var dermed i dette området. For å redde Vest-Europa fra kommunismen, og dermed USA fra en fiendtlig makt med tilgang på enda større ressurser, ble Marshallplanen gjennomført. Dette for å tilføre de europeiske landene nok økonomisk grunnlag til å kick-starte produksjonen, og dermed på nytt skape et system deres innbyggere hadde tillit til.

De åpenbare forskjellene mellom Spykmans og Kennans strategier baserer seg på at Spykman først og fremst analyserte en etterkrigstid der 1) atomvåpen ikke var en realitet enda; og 2) Sovjetunionen var ansett som en alliert. Dette medførte noen videre slutninger som var en del mer åpne enn de Kennan kunne foreslå. Likevel poengterer Mearsheimer (2012, s. xlii)

at Kennan langt ifra fokuserte på å lage en strategi kompatibel med den kjernefysiske verden. Dette er dermed ikke et kritisk punkt i vurderingen av hvorvidt Kennan var påvirket av Spykman. Videre der Spykman måtte kontrollere for alle mulige scenarier i etterkrigstiden, ble hovedargumentet hans at enhver makt som skapte ubalanse i Rimland måtte balanseres. Kennan derimot, kunne fokusere på etterkrigstiden slik den ble, med en tydelig strategi i møte med Sovjetunionen. Likevel er hovedargumentene til Spykman og Kennan tydelige: USA måtte involvere seg i verdenspolitikken, og de måtte sørge for at Europa ikke ville bli samlet under én makt eller allianse. Videre var det også viktig med en maktbalanse i asiatiske Rimland, selv om dette var mindre kritisk. Kennan viste videre empirisk at dette var hovedideen i hans strategi da han jobbet som utenrikspolitisk planlegger. Ved å bygge opp Europa og Japan, ble maktbalansen på nytt reetablert, og sikkerheten til USA trygget. Hadde USA i stedet forholdt seg til en isolasjonistisk utenrikspolitikk i stedet for å ha tatt del i maktbalansen, hadde trolig Sovjetunionen dratt nytte av muligheten til å skaffe seg innflytelse over viktig europeisk territorium, som ville eskalert mulighetene Sovjetunionen hadde til å videre utvide sitt imperium (Furniss, 1952). Dette kunne ført til en mulig konfrontasjon med et samlet kommunistisk Eurasia, som kunne utnyttet alle dets ressurser, bygd en sjømakt sterkere enn noen annens, og omringet USA.

Forskjellene og likhetene mellom Spykman og Kennan kan videre tydeliggjøres i tabell to til fire, der de viktigste geopolitiske faktorene har blitt gjennomgått i de foregående delene av oppgaven:

	Spykman	Kennan
Utenrikspolitikk	Overlevelse	Overlevelse ⁵
Sikkerhet	Maktbalanse	Maktbalanse
Viktighet av ideologi	Viktig for å drive krigføring og skape en offensiv innstilling til krig blant befolkningen.	Unngå totalitære samfunn. Ikke ønskelig med ideologier som baserer seg på støtte fra store folkemengder, da de har en større tendens til å bli totalitære.
Demokrati	Ikke viktig, og potensielt skadelig for overlevelsessevne. Fører til for defensiv krigføring.	Ikke viktig. Kritisk til effektiviteten. En liten gruppe med dyktige mennesker bør representere folket og ha mer makt.

⁵ Se Kennan (1966): *Realities of American Foreign Policy* s. 4-6 for Kennans beskrivelse av utenrikspolitikk som overlevelse.

Menneskelig frihet	Irrelevant.	Viktig. Danner grunnlaget for å etablere og styrke kultur.
Intervensjonisme	Ja, dersom det styrker maktbalansen. Krig en naturlig del av et anarki når andre maktmidler ikke fungerer. Bedre å krige på en annen stats territorium enn sitt eget.	Ja, dersom det styrker maktbalansen. Likevel: latent styrke over faktisk krigføring. Skjevheter i maktbalanse bør rettes opp økonomisk og med trusler om krig, ikke faktisk krig.
Avtaler og institusjoner	Ja, gode å ha, men ubrukelige uten faktisk styrke til å sørge for at ikke-ønskelig atferd blir straffet.	Ja, men må følges opp av en latent styrke.
Krigføring	Helst unngå, men samtidig være forberedt på å måtte føre en offensiv krigføring for å unngå en situasjon der USA må forsvare seg på eget territorium. USA bør alltid søke mot å forbedre sin maktposisjon der det er mulig. Likevel, dette bør ikke bidra til unødvendig spenning mellom stater.	Til dels defensiv. Krig som siste utvei. Politisk og økonomisk press med en sterk latent styrke vil sørge for det.
Oppdemming	Ja, men noe mer offensiv der det å søke relative maktgevinster bør være et mål. En defensiv innstilling som søker status quo vil trolig tape mot en aggressiv makt som ikke søker en relativ maktfordel.	Ja, men først og fremst økonomisk, psykologisk og politisk. Militært til dels defensiv. Latent styrke, og bør være klare for å møte den ekspanderende styrken. Mål: status quo.
NATO	Ja, nødvendig i moderne krigføring og rask koordinering mellom allierte. Også viktig for å binde USA politisk til Europa.	Ja, men tok ikke del i planleggingen av dette.
Marshallhjelpen	Ja, hvis nødvendig for maktbalanse i Europa.	Ja, helt nødvendig for å bygge opp de europeiske statene i møte med Sovjetunionen.
Oppbygging av Tyskland og Japan	Ja	Ja
Vurdering av Heartland	Viktig område med stort maktpotensial, men lite dyrkbar mark, store områder med ugunstig klima, for lite økonomisk- og	Sterk og ressursrikt, men langt ifra å kunne konkurrere med USA og Vesten økonomisk og produksjonsmessig. Likevel,

	produksjonsmessig potensial, vanskelig å bli en sterk sjømakt, men søker alltid mot havet for å kunne bli det.	en ekspanderende atferd knyttet til området på grunn av en evig kamp for å nå sjøen.
Vurdering av Rimland	Størst maktpotensiale. Temperert klima, høy befolkningstetthet, gode muligheter for videre befolkningsvekst, sterkt produksjonspotensial og industriell produksjon generelt, sterkt økonomisk potensial, god tilgang på ressurser, mulighet for å drive effektiv krigføring innenfor alle dimensjoner.	Viktig for å sjømakt. Sterke produksjonsområder, spesielt fra Tyskland og inn mot Heartland. Kontroll over Rimland medførte kontroll over Sovjetunionen.

Tabell 2: En sammenligning av sentrale prinsipper for Spykman og Kennan

	Spymann	Kennan
Geografisk posisjon	Nordlige halvkule, tilgang på hav. Rimland – først og fremst Europa nord for Alpene.	Nordlige halvkule, tilgang på hav. Området mellom og i de to produksjonssentrene i Tyskland og Sovjetunionen
Klima	Temperert	Temperert
Ideologi	Nasjonalisme styrker krigspotensialet, demokrati svekker. Ellers lite fokus på ideologi.	Kommunisme en trussel da det appellerte til befolkninger i land over hele Europa og deler av Asia. Totalitært samfunn medfører en nødvendighet for en ytre fiende. Fører til aggressiv atferd.
Befolkningsstørrelse	Stor befolkningsstørrelse viktig	Stor befolkningsstørrelse viktig
Sjømakt	Essensielt	Essensielt
Landmakt	Også viktig, men ikke avgjørende dersom sjømakten er svak/ikke til stede	Viktig, og en sterk trussel mot sjømaktene i Eurasia. Må kunne nå ut til sjøen for å bli en trussel for USA.
Luftmakt	Nødvendig å mestre i moderne krigføring. Muliggjorde blitzkrigen.	Viktig, men nevnes lite i de litterære verkene.
Maktbalanse i region	Skjev.	Skjev.

Tabell 3: Hva som skaper en stats makt- og krigspotensial, samt trussel for USA fra og med 1945.

	Spykman	Kennan
Skape maktbalanse i Europa? Evt. hvordan?	Ja. Alliere seg med Storbritannia for å balansere enhver stormakt som søker mot å samle det vestlige Rimland, samt bidra som et ekstramedlem i en kollektiv sikkerhetsinstitusjon som søker å balansere det europeiske Rimland.	Ja. Styrke Vest-Europa finansielt og politisk for å stå imot de kommunistiske bevegelsene som søker å alliere seg med Sovjetunionen. Samtidig styrke Hellas, Tyrkia og Iran. Bli med i en kollektiv sikkerhetsinstitusjon sammen med andre europeiske land.
Skape maktbalanse i Sørøst-Asia? Evt. hvordan?	Ja. Alliere seg med Japan for å balansere Kina, som har det største maktpotensialet, og Sovjetunionen som viser sterkest ekspansjonistisk atferd. Også viktig å alliere én eller flere andre landmakter. Ikke like viktig som Europa per 1944, men fortsatt viktig.	Ja. Styrke stater i Sør-Øst-Asia finansielt og politisk for å stå imot de kommunistiske bevegelsene som søker å alliere seg med Sovjetunionen. Ikke like viktig som Europa, men fortsatt viktig. Japan viktig. Kina og Korea ikke nødvendige, ved mindre de ble ansett som strategisk viktige i en militær konfrontasjon.
Områder USA bør involvere seg i.	Rimland. Må sørge for maktbalanse i disse områdene. Ellers strategiske baser og viktige havner. Alle områder viktige da teknologi stadig endrer seg og med det endrer spillereglene for hvilke baser som er strategisk godt plassert.	Canada, GB, Mexico, Grønland, Island, Skandinavia, Iberiske halvøy, de kontinentale statene langs den engelske kanal, Tyskland, Marokko, alle stater langs Middelhavet, Midtøsten til Iran, Japan, Filippinene. Samtidig: innledningsvis argument for å møte Sovjetunionen alle steder de søker å ekspandere. Senere viktigere å prioritere de områdene som ble ansett som strategisk viktig.
Utvide sin innflytelsessfære og spre demokrati	Nei. Utenrikspolitik handler om overlevelse.	Nei. Utenrikspolitik handler om overlevelse.

Tabell 4: Hva USA bør gjøre ut ifra deres geografiske situasjon.

5.2 KRITISK DISKUSJON AV SPYKMANS PÅVIRKNING PÅ DEN AMERIKANSKE OPPDEMNINGSPOLITIKKEN

Et videre viktig argument mot Spykmans påvirkning på oppdemningspolitikken er Gerace (1991) sitt argument om at Spykman først og fremst anser den gjentakende konflikten i verdenshistorien den som befinner seg mellom en ekspanderende makt i Rimland mot en allianse mellom landmakten i Heartland og sjømakten langs Rimland. Det er til begge disse maktenes fordel at Rimlandsmakten balanseres. Dette gjør at Spykman ideelt sett forestiller seg en allianse mellom USA, Storbritannia og Russland. Likevel, Spykman baserer seg ikke bare på denne konflikten. Han forestiller seg også perioder der statene i Rimland kan være svake, og der den historisk ekspanderende atferden til Russland vil vise seg frem. Med utgangspunkt i analyser av de ulike stormaktene underveis i krigen, predikerte Spykman at Sovjetunionen, på grunn av det som så ut som en favoriserende posisjon i Eurasia, ville være en trussel for Vesten:

One other power, Soviet Russia, might conceivably seek to unify the European Rimland by embarking on a program of territorial expansion in Western Europe. If at the same time she extended her domain in the Far East, we would undoubtedly be in a position of great danger (Dunn, 1944, s. xi i Spykman, 1944).

Den mest sannsynlige nærmeste konflikten ville dermed antakelig stå mellom Sovjetunionen og Vesten, lignende den Mackinder fremmet i sin Heartland-teori, men med en grunnleggende forskjell i når trusselen ble reell. Trusselen var nemlig ikke Heartland-området i seg selv. I stedet var trusselen 1) den mulige ekspansjonen inn i Rimland, som Sovjetunionen hadde potensiale til å gjennomføre grunnet ujevn maktbalanse etter krigen; og 2) den ustabile situasjonen som oppstod ved at Sovjetunionen kunne drive politisk innflytelse på de hardt økonomisk rammede demokratiske statene. Da Marshallplanen var et alternativ i 1948, argumenterte Fox (1948), som var en etterfølger av Spykman ved Yale-universitetet, i Spykman-terminologi for å støtte de europeiske Rimland-statene økonomisk gjennom Marshallplanen for å kunne stå imot den politiske innflytelsen som fulgte med kommunistbevegelsen. Samtidig var det essensielt at både Tyskland og Japan ble bygget opp og integrert i en anti-sovjetisk allianse, lignende det som skulle bli NATO (Spykman, 1942, s. 460).

En videre konsekvens av Marshallplanen har derimot blitt et tett integrert Europa, der muligheten for en fullstendig militær integrasjon gjennom det føderale systemet EU, er en mulighet. Dette argumenterer Gerace (1991) for at står i kontrast til Spykmans argumenter, som

anså en europeisk føderasjon som like kritisk for amerikansk sikkerhet, som en samling av makten gjennom Andre verdenskrig. Selv om like verdier og normer gjennom en felles demokratisk moral skaper et fundament for samarbeid mellom EU og USA, betyr ikke dette at det vil være realiteten for alltid. Diktatorer kommer og går, og et samlet Europa under én makt kan bli en betydelig sikkerhetsrisiko for USA, dersom denne skulle bli totalitær. Et element i oppdemmingen som dermed ikke ville blitt en realitet dersom Spykman hadde hatt ansvaret for planleggingen er dermed det sterkt integrerte samarbeidet rundt Marshallplanen, som sammen med oppbyggingen av Tyskland, startet et økonomisk samarbeid der statene i større grad skulle overgi visse suverenitetsrettigheter mot å få nytte av de økonomiske fordelene. Likevel var akkurat denne delen av Marshallplanen sentral for at Sovjetunionen skulle avvise hjelpen, og dermed utad få skylden for den kalde krigens fremvekst (Hook & Spanier, 2019, s. 52). Samtidig var målet til Kennan en verden lignende den som fantes etter freden i Vestfallen, der flere stormakter balanserte hverandre (Gaddis, 2011, s. 403; Koppes, 2013). At EU, som et føderalt system med en samlet militærmakt, var en intendert konsekvens av Marshallplanen, er dermed mindre sannsynlig.

5.3 AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER OM KENNANS TANKER OM RUSSLAND ETTER SOVJETUNIONENS FALL

Adequate consideration of the basic power relations of the great states will point out certain ways in which aggression can be effectively neutralized. In this task, geopolitics plays an important and fundamental role (Spykman, 1944, s. 7).

I boken *American Diplomacy* (1951) under det avsluttende kapittelet «America and the Russian Future», filosoferer Kennan over hva slags Russland USA kan håpe å se etter Sovjetunionens potensielle fall, og hva USA kan forvente seg avhengig av hvordan dette eventuelle oppgjøret vil utfolde seg. At fallet vil komme, var Kennan overbevist om, dersom de fulgte oppdemmingsstrategien, hindret videre sovjetisk ekspansjon inn i større deler av Rimland og til enhver tid fokuserte på å vise den Vestlige verden fra sin beste side ved å fortsette den økonomiske utviklingen. På denne måten mente Kennan at satellittstatene til slutt ville gjøre opprør med det sentraliserte regimet, akkurat slik som tidligere satellittstater med regionale ledere hadde gjort opprør med den sentraliserte makten i tidligere imperier, derav under Romerrikets fall (Kennan, 1951, s. 141-143; Østerud, 2021, s. 128).

Likevel anså ikke Kennan (1951, s. 141) at Sovjetunionens fall nødvendigvis ville bringe med seg et demokratisk, liberalt og vestlig orientert Russland. Hvordan Russland ville se ut var avhengig av oppgjøret med Vesten, og hvordan satellittstatene forholdt seg til Russland. Blant annet anså Kennan det som nødvendig at de baltiske statene tok fullstendig avstand fra Russland slik at de på nytt kunne bygge opp sin egen økonomi og individuelle kultur. Dette er også noe trolig Russland ville kunne tillate med bakgrunn i deres felles historie hvor dette har vært mulig. Samtidig ville det være uklokt å avvise et nært samarbeid med et tolerant og ikke-imperialistisk Russland. Ukraina burde, ifølge Kennan, på samme måte få lov til å utvikle sin egen kultur i tråd med den fantastiske befolkningen som bor der, men samtidig forstå realitetene av dets geografiske posisjon som har ført dem inn i et tett økonomisk samarbeid med Russland. De ville være avhengig av Russland, på samme måte som at Russland trolig ville være avhengig av dem. Kennan argumenterer derfor for at det var lite grunnlag for at de kunne rive seg fullstendig ut av den russiske kontrollen. Hva slags Ukraina man ville kunne observere, var dermed avhengig av hva slags Russland som sprang ut av Sovjetunionen etter dets fall. Videre argumenterte Kennan for at satellittstatene skulle kunne ta kontroll over sin egen suverenitet igjen, men at det ikke ville være nødvendig å fremme et hat og distansere seg fra Russland. En videre utnyttelse av et vennlig Russland som prøver å overkomme arven etter bolsjevikene, ville bare skape en bitterhet, som ifølge Kennan, trolig ville skape mer ustabilitet enn stabilitet i Europa.

Dersom Vesten og satellittstatene hadde klart å hjelpe Russland ut av Sovjetunionen, uten å videre utnytte dets svakhet i overgangsfasen, argumenterer Kennan for at det potensielt kunne ha utsprunget et vennlig Russland. I så fall er håpet at Russland skal:

... lift forever the Iron Curtain, that she recognize certain limitations to the internal authority of government, and that she abandon, as ruinous and unworthy, the ancient game of imperialist expansion and oppression. If she is not prepared to do these things, she will hardly be distinguishable from what we have before us today, and to hasten the arrival of such a Russia would not be worth the care or thought of a single American. If she is prepared to do these things, then Americans will not need to concern themselves more deeply with her nature and purposes; the basic demands of a more stable world order will then have been met, and the area in which a foreign people can usefully have thoughts and suggestions will have been filled (Kennan, 1951, s. 143).

Med andre ord, det var opp til USA og Vesten hva slags Russland vi ønsket å se etter Sovjetunionens fall. Vi kunne fulgt Kennans oppdemming over en lengre periode og ikke

avviket fra den før Russland var helt klare for å danne en ny og mer vennlig retning. Samtidig var det opp til Vesten å støtte Russland under overgangen til den nye tilværelsen. I stedet så vi en mer progressiv rollback-strategi ført av Reagan som sørget for Sovjetunionens undergang tidligere enn det som muligens var nødvendig, og en post-Sovjetunionstid preget av NATO-ekspansjon og utnyttelse av russisk svakhet. Det var på dette tidspunktet en fremtidig krig mot Ukraina kunne vært unngått, og det var på dette tidspunktet en fremtidig relasjon og allianse med Russland mot Kina kunne vært bygget: En allianse som Spykman hadde ansett som den viktigste, nemlig den mellom de tre maktene USA, Storbritannia og Russland. I stedet startet Vesten prosessen mot en bitter relasjon med stadig økende polarisering. Selv om Russland i senere tid har vært den som har drevet denne polariseringen, og samtidig vært den tydelige aggressive part, må Vesten også stilles til ansvar for å ikke ha tatt vare på muligheten som lå til stede. Da Kennan ble gratulert av datteren, Grace Warnecke, for å ha hatt rett om Sovjetunionens fall, uttalte han i retur at det ikke var noe å gratulere, og at alt skjedde altfor fort (Kennan & Costigliola, 2014). Tålmodighet i oppdemmingen hadde vært nøkkelen til suksess, og Vesten hadde vist seg for utålmodige. Den geopolitiske realiteten var til stede og sørget for at Sovjetunionen før eller siden ville falt uansett. Et siste dytt av Vesten, og en påfølgende kampanje som ikke tok hensyn til de geopolitiske realitetene ble dermed, slik vi ser i dag, avgjørende. Geopolitiske analyser er dermed til enhver tid nødvendig for å sørge for en riktig sikkerhetspolitikk med riktig maktbalanse som mål. Muligens ble Russland presset for hardt tilbake i perioden etter Sovjetunionens fall, noe som førte til en ny maktbalanse der Russland søkte trygghet hos det fremadstormende Kina sammen med andre autoritære systemer som blant annet Iran, Venezuela, Assad-regimet i Syria og Nord-Korea i møte med det demokratiske Vesten. En riktig geopolitisk analyse etter Sovjetunionens fall, med en påfølgende integrering av Russland til det punktet der de kunne føle trygghet med Vesten, selv om det ikke nødvendigvis var likhet med Vesten, kunne dermed endret situasjonen vi står i nå, over 30 år senere.

6.0 KONKLUSJON

For å svare på hvorvidt Kennan brukte geopolittikk under utformingen av oppdemmingspolitikken, blir spørsmålet Spykman formulerte for å vise til hva den angloamerikanske geopolitikken blir anvendt til relevant: «Given a particular geographical situation, what is the best policy to follow to achieve security?» (Spykman, 1944, s. 5-6). Analysen viser at det kan sannsynliggjøres at Kennan tok utgangspunkt i USAs geografiske situasjon der muligheten for et samlet Eurasia var en sikkerhetstrussel for USA. Videre benyttet han seg av geografiske elementer for å vurdere hva som burde være USAs utenrikspolitiske mål for å kunne gjennomføre en langsiktig oppdemming av Sovjetunionen. Med andre ord, det kan dermed sannsynliggjøres at Kennan var formet av en geopolitisk tankegang da han utformet oppdemmingspolitikken. Hypotese én, kan ut ifra mine analyser, beholdes.

I motsetning til Sloan (1988:2017) som lander på samme konklusjon, argumenterer jeg i stedet for at det er Spykman, og ikke Mackinder som har stått for denne formingen. Dette fordi det geografiske fundamentet som gjorde oppdemming mulig, ligger nærmere Spykman enn Mackinder. Den virkelige trusselen mot amerikansk sikkerhet var ikke betinget av kraften som lå i Heartland, men heller av kraften som lå i Rimland. Videre hadde Kennan stor innflytelse på flere elementer av oppdemmingspolitikken som stemmer overens med Spykmans anbefalinger. Heriblant Marshallplanen, samt oppbyggingen av Japan og Tyskland, som Kennan argumenterte sterkt for at skulle få den samme økonomiske hjelpen for å kunne etablere seg som en del av Vesten, og dermed bidra i maktbalansen av Sovjetunionen.

Videre fokuserte Kennan på stater som lå i og rundt Rimland-beltet. Dette med bakgrunn i teorien om maktsentre basert i klimatiske vurderinger. Samtidig var grunnlaget for hans frykt om trusselen som var til stede todelt. For det første var det en frykt for USAs demokratiske allierte i Vest-Europa, som var essensielle for USAs økonomi og videre overlevelse som demokratisk samfunn. For det andre fryktet han at et samlet Eurasia kunne starte en militær oversjøisk ekspansjon mot USA. USA måtte derfor involvere seg på det eurasiske fastlandet og balansere den ekspanderende makten Sovjetunionen gjennom oppdemming. Disse konklusjonene stemmer godt overens med Spykmans konklusjon:

the safety and independence of this country can be preserved only by a foreign policy that will make it impossible for the Eurasian land mass to harbor an overwhelmingly dominant power in Europe and the Far East (Spykman, 1944, s. 60).

Da Spykman skrev boken *America's Strategy in World Politics*, ble den umiddelbart en bestselger. Dette i en periode da Kennan, under sin diplomatrolle i Portugal, gjorde seg kjent med storslagen strategi for å forstå Asorenes strategiske rolle for USA. At Kennan, som en del av den realistiske skolen, dermed ikke leste, eller i det minste gjorde seg kjent med, Spykman, en annen viktig realist, sin bestselger om nettopp storslagen strategi, anser jeg som usannsynlig. Med utgangspunkt i disse betraktningene vil jeg dermed også sannsynliggjøre og argumentere for at hypotese to kan beholdes. Med andre ord, slik som Gray (2015) spekulerte i, vil jeg argumentere for at Spykman kan bli ansett som «the father of containment».

6.1 PROFESJONSFAGLIG RELEVANS: LEKTOR SAMFUNNSFAG

Denne oppgaven er skrevet som en avslutning på min lektorutdanning innenfor samfunnsfag og engelsk. Oppgaven er svært relevant for dagens geopolitiske situasjon, der Europa på nytt møter et ekspanderende Russland. I møte med en usikker og moderne verden er tverrfaglighet og kildekritikk essensielt. Tverrfagligheten, revens redskap, skaper sterkere evne til prediksjon ved å kunne analysere ut ifra flere perspektiver. Den geopolitiske kombinasjonen av historie, geografi og politikk, står dermed sentralt nettopp for å kunne gjøre dette. Det å videre kunne analysere og vurdere primær- og sekundærkilder er en ferdighet som gradvis viskes ut i en hverdag der digitaliserte, og ofte usikre kilder, preger nyhetsstrømmene på de digitale plattformene. Å kunne lære bort denne ferdigheten til fremtidens elever, blir dermed en sentral del av min hverdag som lærer.

7.0 REFERANSELISTE

- Brian Blouet. (2005). *Global Geostrategy: Mackinder and the Defence of the West*.
Routledge.
- Bordonaro, F. (2009, Mai). Rediscovering Spykman - The Rimland, Geography of Peace and Foreign Policy. *Exploring Geopolitics*.
- Bottelier, T. W. (2011, August 23). The Geopolitics of Containment. *Reappraising American Foreign Policy During the Early Cold War, 1945-1953*.
- Clausewitz, C. v. (1976), *On War*, tr. Michael Howard and Peter Paret (1832–34; Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976)
- Cohen, S.B. (1964), *Geography and Politics in a Divided World*. London: Methuen
- Cohen, S. B. (2003). *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Lanham, Boulder, New York, London: Rowman & Littlefield.
- Converse, E. V. (2012). *History of Acquisition in the Department of Defense, Volume 1: Rearming for the Cold War, 1945-1960* (Vol. 1). Office of the Secretary, Historical Offi.
- Fettweis, C. J. (2000). Sir Halford Mackinder, geopolitics, and policymaking in the 21st century. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 30(2), 3.
- Fox, W. T. (1948, Januar). American Foreign Policy and the Western European Rimland. *Proceedings of the Academy of Political Science*, 22(4), ss. 71-78.
- Furniss, E. S. (1952). The Contribution of Nicholas John Spykman to the Study of International Politics. *World Politics*, 4(3), 382–401.
- Gaddis, J. L. (1997), *We Now Know*. Oxford: Oxford University Press
- Gaddis, J. L. (2005). *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War: Vol. Rev. and expanded ed*. Oxford University Press.
- Gaddis, J. L. (2011) *George F. Kennan: An American Life*. New York: The Penguin Press
- Gaddis, J. L. (2018) *On Grand Strategy*. United States of America: Penguin Books

- Gerace, M. P. (1991). Between Mackinder and Spykman: Geopolitics, containment, and after. *Comparative Strategy*, 10(4), 347-364.
- Gray, C. S. (2012, September 24). Geopolitics and Deterrence. *Comparative Strategy*, 31(4), ss. 295-321.
- Gray, C. (2015, Juni 4). Nicholas John Spykman, the Balance of Power, and International Order. *Journal of Strategic Studies*, 38(6), ss. 873-897.
- Hochberg, L., & Sloan, G. (2017). Mackinder's geopolitical perspective revisited. *Orbis*, 61(4), 575-592
- Hook, S. W., & Spanier, J. (2019). *American Foreign Policy Since World War II*. Los Angeles: CQ Press.
- Hume, David (1752) *Political Discourses* Andre utgave. Edingburgh: R. Fleming for A. Kincaid and A. Donaldson.
- Kennan, G. (1946). The Long Telegram. *Origins of the Cold War. The Novikov, Kennan, and Roberts "Long Telegrams" of*, 19-31.
- Kennan, G. (1951). *American Diplomacy, 1900-1950*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Kennan, G. F. (1966). *Realities of American Foreign Policy*. New York: W. W. Norton & Company.
- Kennan, G. F. (1968). *Memoirs, 1925-1950*. London: Hutchinson & Co.
- Kennan, G. F., & Costigliola, F. (2014). *The Kennan Diaries*. New York: W. W. Norton & Company.
- Kennan, G. F., Harlow, G. D., & Maerz, G. C. (1991). *Measures Short of War: The George F. Kennan Lectures at the National War College, 1946-1947*. Washington: National Defense University Press.
- Kennedy, P. (1988). The Influence and the Limitations of Sea Power. *The International History Review*, 10(1), 2-17.
- Kennedy-Pipe C. (1995). *Stalins Cold War*. Manchester: Manchester University Press.

- Kissinger, H. A. (2014). *World Order*. London: Allen Lane/Penguin.
- Klinke, I., & Bassin, M. (2018). Introduction: Lebensraum and its discontents. *Journal of Historical Geography*, 61, 53-58.
- Knight, J. (1967, Mars). George Frost Kennan and the Study of American Foreign Policy: Some Critical Comments. *The Western Political Quarterly* 20(1), ss. 149-160.
- Knutsen, T. L. (2014) Halford J. Mackinder, Geopolitics, and the Heartland Thesis, *The International History Review*, 36(5), 835-857
- Knutsen, T. L. (2016). *A History of International Relations Theory*. Manchester: Manchester University Press.
- Koppes, C. R. (2013, Februar 1). Review: Solving for X: Kennan, Containment, and the Color Line. *Pacific Historical Review*, 82(1), ss. 95-118.
- Mackinder H. J. (2009). *Democratic Ideals and Reality*. London: Faber and Faber
- Mayers, D. (1990). *George Kennan and the Dilemmas of US Foreign Policy*. New York: Oxford University Press.
- Mearsheimer, J. (2012). Introduction. I G. Kennan, *American Diplomacy* (ss. vii-xliii). Chicago og London: University of Chicago Press.
- Melve, L., & Ryymin, T. (2018). *Historikerens arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Miscamble, W. D. (1994). The Foreign Policy of the Truman Administration: A Post-Cold War Appraisal. *Presidential Studies Quarterly*, 24(3), 479–494.
- Parker, G. (1985). *Western Geopolitical Thought in the Twentieth Century*. London & Sydney: Croom Helm.
- Reagan, R. (1982). Address to members of the British Parliament, June 8, 1982. *The Public Papers of President Ronald W. Reagan*, 8.
- Reeves, R. (2005). *President Reagan: The triumph of imagination*. New York: Simon and Schuster.
- Sempa, F. (2018, Januar 1). George F. Kennan and the Geopolitics of Containment. *Competition Forum*, 16(1), ss. 179-183.

- Sloan, G.R. (1988). *Geopolitics in United States Strategic Policy, 1890-1987*. Brighton: Wheatsheaf.
- Sloan, G. R (2017). *Geopolitics, Geography and Strategic History*. London: Routledge.
- Spykman, N. J. (1938). Geography and Foreign Policy, I. *The American Political Science Review*, 32(1), 28–50.
- Spykman, N. J. (1970 [1942]). *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*. USA: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Spykman, N. J., & Nicholl, H. R. (1944). *The Geography of the Peace*. New York: Harcourt, Brace & Company.
- Waltz, Kenneth N. (1979) *Theory of International Politics*. Første utgave. McGraw-Hill Inc.
- Østerud, Ø. (2021). *Geopolitikk: En nøkkel til storpolitikken*. Oslo: Dreyers Forlag.

Illustrasjoner

- Wikipedia. (2009, Mai 19). *File:Cold War WorldMap 1962.png*. Hentet fra Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/File:Cold_War_WorldMap_1962.png

